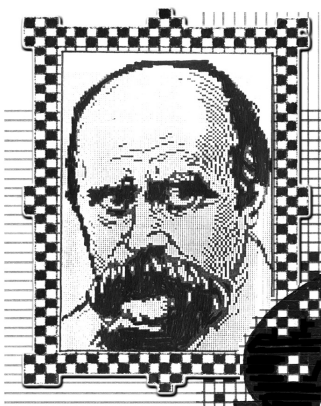

Учітесь, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь. / Т. Шевченко /

ДЖЕРЕЛО

№ 25-28 (721-724) ЛИПЕНЬ 2014 РОКУ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ПЕДАГОГІЧНА ГАЗЕТА

ВИДАЄТЬСЯ З ГРУДНЯ 1993 РОКУ

Методичні рекомендації Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти для роботи над науково-методичним проектом

«КРЕАТИВНА ОСВІТА ДЛЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ»

(V етап)

У ЦЬОМУ ВИПУСКУ

Стор. 2-3. Стратегічні напрямки збереження здоров'я в навчальних закладах Дніпропетровщини.

Віра МОРОЗОВА, проректор з наукової роботи та інтелектуальної власності, професор; Лариса ЛАВРОВА, завідувач кафедри філософії і культури здоров'я; Наталія МІКУЛАК, заступник завідувача кафедри, доцент; Валентина МУЗИРОВА, Вікторія САВЧЕНКО, доценти кафедри філософії і культури здоров'я

4-6. Новий державний стандарт: проблема наступності дошкільної, початкової та середньої ланок освіти.

Ольга ВИНОГРАДОВА, старший викладач, завідувач відділу початкової освіти; Людмила ПИСАРЄВА, Катерина ШАХОВА, старші викладачі кафедри гуманітарної освіти

6-7. Дошкільна освіта. Розвиток загальної креативності учасників педагогічного процесу.

Любов ТАРАБАСОВА, старший викладач кафедри корекційної педагогіки; Валентина КУПРІЄНКО, завідувач навчально-методичного відділу дошкільної освіти кафедри педагогіки та психології; Людмила КЛІМОВА, Наталя МІХІНА, методисти відділу

8. Робота методичних об'єднань вчителів математики

Тетяна БУКАРЕВА, методист з математики навчально-методичного відділу природничо-математичних дисциплін

8. Популяризація науки – місія учителя математики.

Вадим КІРМАН, доцент кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук

9. Якість оцінювання письмових робіт ДПА учнів 11 класів.

Тетяна БУКАРЕВА, голова комісії; Олена СЕМЕНЮК, секретар комісії; Вадим КІРМАН, експерт-консультант

10-11. Особливості викладання фізики та астрономії .

Тетяна ПОТАПОВА, старший викладач кафедри природничої освіти

11. Вивчення інформатики.

Андрій ПАНЬКОВ, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення змісту освіти основної та старшої школи відділення науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти; Андрій МІРОШНИЧЕНКО, доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами, кандидат філософських наук

12. Формування пізнавальної активності учнів профільних класів при виконанні індивідуальних освітніх проектів.

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

13. Особливості технології розвиткового навчання та виховання на уроках біології.

Альберт ГРИГОРОВ, методист біології кафедри природничої освіти

14. Вивчення географії у 2014-2015 н. р. Методичні рекомендації щодо вивчення економіки

Андрій СКОРОБОГАТОВ, старший викладач кафедри природничої освіти

15. Організація інклюзивної моделі освіти.

Людмила ФЕДОРЧЕНКО, завідувач відділу спеціальної педагогіки; Яна ПОЛУПАНОВА, методист навчально-методичної лабораторії інклюзивної освіти кафедри корекційної педагогіки

16. Креативна культура вчителя технології.

Ірина КОВАЛЬЧУК, завідувач навчально-методичної лабораторії охорони праці та трудового навчання, старший викладач кафедри природничої освіти

16. Календар «Моє Придніпров'я» (липень 2014 р.).

Підготувала Ярина ГОЛУБ, завідувачка краєзнавчого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки

АНОНС НА № 29-32 (серпень)

Стор. 2-3. День знань і Перший урок «Україна – єдина країна».

Людмила ШАБАЄВА, завідувач навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти; Тетяна РИГА, методист відділу виховних технологій

4. Дидактичний потенціал втілення новітніх тенденцій у викладанні історичного та суспільствознавчого компонентів.

Людмила БАЗИЛЕВСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії суспільних дисциплін

5-6. Духовно-моральні цінності в системі ідентифікаційного вибору сучасної молоді.

Олена РОГОВА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат філософських наук

6. Педагогічний досвід: можливості використання на уроках української мови і літератури.

Лідія ПІСКОРСЬКА, завідувач навчально-методичної лабораторії української мови і літератури кафедри гуманітарної освіти

7. Вивчаємо іноземні мови!

Марина АЛУЄВА, завідувач навчально-методичної лабораторії іноземних мов кафедри гуманітарної освіти

8. Російська мова, література, світова література.

Марина ЧУБАРОВА, завідувач навчально-методичної лабораторії російської мови і світової літератури кафедри гуманітарної освіти

9. Методологічні засади загальної художньо-мистецької освіти: інтегративні стратегії пошуку.

Вікторія ПІЩАНСЬКА, доцент кафедри філософії освіти, кандидат культурології

10. Розвиток креативності учня. Актуальність викладання шкільного креслення

Тамара БЕЗПАЛОВА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

11. Викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Мистецтво».

Галина ЗІГМОНТ, методист навчально-методичного відділу виховних технологій кафедри управління загальноосвітніми загальноосвітніми навчальними закладами

12-13. Шкільна бібліотека: початок майбутнього.

Тетяна РИГА, методист навчально-методичного відділу виховних технологій та науково-дослідної лабораторії управління системою профільної освіти

13. ІКТ в роботі бібліотеки.

Єва ГОНІК, директор обласного наукового бібліотечно-інформаційного центру

14-15. Виховна робота в області.

Людмила ШАБАЄВА, завідувач навчально-методичного відділу виховних технологій; Олена ЯШИНА, методист

15. Зміст навчально-виховного процесу визначає якість роботи ПТНЗ.

Віктор ВАСИЛИНЕНКО, директор навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області, заслужений працівник освіти України

15. Профтехосвіта відкриває простір для втілення творчих ідей.

Тетяна БЕЗЦЕННА, методист НМЦ ПТО у Дніпропетровській області

16. Навчально-виховний потенціал українознавства, народознавства і краєзнавства в сучасній системі освіти.

Жанна КРИЖАНОВСЬКА, завідувач лабораторії українознавства і народознавства кафедри філософії освіти

16. Календар «Моє Придніпров'я» (серпень 2014 р.).

УВАГА! ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТА НА ОБЛАСНУ ПЕДАГОГІЧНУ ГАЗЕТУ «ДЖЕРЕЛО»! ІНДЕКС – 40620

ДОІППО. Методичні рекомендації

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

Одним із найголовніших завдань сучасної української школи є формування і збереження здоров'я дітей та учнівської молоді, а також здійснення всього комплексу освітніх заходів на основі виховання пріоритету цінності людського життя, забезпечення безпеки життєдіяльності кожної дитини у щоденному житті та в екстремальних ситуаціях. Актуальність цієї проблеми обумовлена низькими показниками здоров'я дітей і молоді, поглибленням демографічної кризи, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток і науково-технічний прогрес, невисоким рівнем культури здоров'я у суспільстві взагалі, наявністю великої кількості ризиків для життєдіяльності дітей та молоді зокрема.

Серед причин, що обумовлюють низький рівень здоров'я населення України, і, перш за все, дітей, підлітків і молоді, це: відсутність пріоритету турботи про своє здоров'я та високого рівня культури здоров'я, незформованість вмінь і навичок, необхідних для збереження здоров'я, а також санітарно-гігієнічне неуцтво та низький рівень духовного розвитку.

На стан здоров'я юного покоління впливає і система освіти, оскільки нераціональна організація та здійснення навчально-виховного процесу уповільнює розвиток особистості, руйнує її мотиваційну сферу, обумовлює значне психоемоційне навантаження, недостатню рухову активність, провокує збільшення кількості так званих «шкільних» хвороб. За висновками А.М. Антропової, Н.В. Соколової, сучасна шкільна система не відповідає основам вікової фізіології та функціональним можливостям учнів, і тому для більшості школярів навчально-виховний процес проходить напружено, зі зниженням їхніх адаптаційних можливостей, що призводить до перевтоми, негативно впливаючи на різні системи організму та провокуючи ріст як гострих, так і хронічних захворювань серед дітей та учнівської молоді.

Відтак забезпечення здоров'язберігаючого процесу в навчальному закладі, виховання свідомого ставлення як до свого здоров'я, так і до здоров'я інших людей, формування навичок здорового способу життя, збереження і зміцнення всіх складових здоров'я учнів – це сьогодні стратегічні завдання шкільної освіти. Саме школа, – як головна ланка національної системи освіти, має забезпечити школяра необхідною базовою теоретичною підготовкою, в тому числі – з фізичної культури, основ здоров'я, валеології, сформувати позитивне ставлення до збереження та зміцнення здоров'я, соціально-психологічні здоров'язберігаючі компетентності, стиль життя, що забезпечить саморозвиток особистості з питань використання сучасних способів оздоровлення, оволодіння необхідними руховими навичками, умінням своєчасно запобігати шкідливим звичкам й небезпечній поведінці.

Діяльність навчальних закладів, спрямована на збереження і покращення здоров'я дітей та учнівської молоді, можлива завдяки розбудові цілісної державної системи здоров'язбережної освіти.

Здоров'язбережна освіта як стратегічний напрямок втілення державної політики – це освіта, яка орієнтується на гуманні, демократичні принципи управління, організації та здійснення навчально-виховного процесу, створює оптимально-сприятливі умови для розвитку, навчання, особистісної і професійної реалізації, надає науково-обґрунтовані знання щодо здоров'я, здорового способу життя, виховує пріоритет здоров'я, загальнолюдські цінності, формує навички здорової та безпечної поведінки, готує нову еліту вчителів, які володіють і постійно застосовують у своїй діяльності сучасні здоров'язбережні засоби, методи і технології навчання.

Упродовж останніх років у навчальних закладах Дніпропетровщини проводиться **комплексна робота щодо створення безперервної, цілісної системи такої освіти шляхом:**

– перебудови кожного навчального закладу – в школу культури здоров'я, де освітнє середовище та всі види діяльності спрямовані на гармонійний всебічний розвиток, реалізацію природних здібностей і можливостей, збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді;

– упровадження в навчальних закладах технологій збереження і формування здоров'я, сутність яких в комплексній оцінці умов виховання і навчання, в здійсненні моніторингу освітнього середовища і показників індивідуального розвитку, проведенні відповідних психолого-педагогічних, корегувальних, реабілітаційних заходів, спрямованих на забезпечення здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу і якісної освіти дітей та учнівської молоді;

– використання в навчально-виховному процесі сучасної гуманістично-інноваційної педагогічної технології навчання здоров'ю на основі розвитку життєвих навичок (ООЖН), яка заснована на принципах цілісності, безперервності, наступності, єдності, гармонійно поєднує функції виховання цінностей, переконань, ставлень і формування знань, умінь, навичок, та яка базується на найефективніших інтерактивних методах навчання;

– створення неперервної цілісної превентивної освіти шляхом відпрацювання державних програм з дисциплін «Валеологія», «Фізична культура», «Основи здоров'я», «Основи медичних знань» і шляхом запровадження міжнародних профілактичних програм, що мають формувати серед дітей та учнівської молоді навички здорового життя, профілактики шкідливих звичок, ризикованої та асоціальної поведінки;

– здійснення спеціальної підготовки вчителів на курсах-тренінгах за технологією ООЖН як в рамках виконання державних програм з основ здоров'я, фізичної культури, валеології, основ медичних знань, так і для реалізації програм проектів «Рівний – рівному», «Школа проти СНІДу», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей»; «Захисти себе від ВІЛ-інфекції», «Рости здоровим»;

– проведення для учасників навчально-виховного процесу інформаційно-просвітницьких і практичних заходів, покликаних виховувати здоровий спосіб життя, формувати корисні і запобігати шкідливим звичкам; це – конкурси, акції, олімпіади, самоврядування, волонтерський рух, молодіжні конференції, «круглі столи», виховні години, дискусії тощо;

– комплексна оптимізація використання учнями вільного часу (рухливі, музичні перерви, спортивно-оздоровча робота в гуртках, секціях, клубах, туристичні походи, змагання тощо);

– забезпечення узгодженої взаємовигідної співпраці навчальних закладів з управліннями і відділами освіти та з інститутом післядипломної педагогічної освіти щодо реалізації завдань щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей і молоді;

– залучення до партнерської співпраці педагогів, дітей та учнівської молоді, батьків, державних і громадських організацій, які опікуються здоров'ям дітей і підлітків.

На виконання стратегічних завдань національної освіти та для розбудови ефективної системи освіти на Дніпропетровщині щодо покращення стану здоров'я дітей та молоді, враховуючи кращі досвіди педагогів, шкіл культури здоров'я області щодо впровадження здоров'язбережної освіти та, враховуючи рекомендації Міністерства освіти і науки України, ***рекомендуємо:***

Спеціалістам управлінь, відділів освіти з питань фізичної культури, основ здоров'я, безпечної життєдіяльності, валеології:

• за підсумками роботи обласної серпневої науково-методичної конференції провести регіональну інструктивно-методичну нараду з вчителями фізичної культури, основ здоров'я, валеології, основ безпеки життєдіяльності; проаналізувати стан виконання в навчальних закладах комплексу державних і відповідних регіональних документів, спрямованих на поліпшення здоров'я дітей та учнівської молоді; здійснити моніторинг ефективності впровадження та розбудови цілісної системи здоров'язбережної освіти; окреслити завдання для навчальних закладів регіону на 2014-2015 н. р. (серпень-вересень);

• сприяти подальшому процесу розбудови в області цілісної комплексної системи здоров'язбережної освіти шляхом упровадження засад збереження здоров'я в усі складові діяльності освітніх закладів (протягом року);

• пропагувати та підтримувати практику створення в кожному навчальному закладі середовища, сприятливого для здоров'я школярів, шляхом впровадження медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих технологій і особливо сучасних інноваційних здоров'язбережних педагогічних технологій при проведенні навчальних занять, насамперед, з фізичної культури та основ здоров'я (протягом року);

• до 10 вересня 2014 року подати до ДОІППО заявки від регіону на курсову підготовку вчителів фізичної культури, основ здоров'я, валеології у 2014

році та контролювати своєчасне проходження вчителями курсів підвищення кваліфікації як при ДОІППО, так і на базі шкіл регіону (виїзні курси) згідно з планом-графіком курсів підвищення кваліфікації;

• посилити контроль за організацією та проведенням медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів згідно з наказом МОЗ і МОН України № 518/674 від 20 липня 2009 р. «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (протягом року, згідно з планом);

• забезпечити створення у кожному освітньому закладі умов для викладання основ здоров'я за тренінговою технологією, перш за все – тренінгового кабінету з основ здоров'я;

• сприяти впровадженню різноманітних активностей в систему освіти регіону, зокрема і для забезпечення фізіологічної норми тижневої рухової активності учнів обсягом 8-12 годин, у тому числі завдяки усім формам фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової роботи, а також умов для проведення занять з фізичного виховання зі школярами спеціальної медичної групи (постійно);

• вивчати, узагальнювати та поширювати кращі досвіди колективів області та вчителів фізичної культури, основ здоров'я, валеології, а також досвіди роботи міст: Синельникове, Тернівка, Павлограда та районів: Магдалинівського, Широківського, П'ятихатського, Межівського зі взаємодії та співпраці відділів освіти, профспілок з освітніми навчальними закладами в питаннях здоров'язбережної, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з молоддю (згідно з планом).

• активізувати проведення в навчальних закладах інноваційних виховних заходів превентивної спрямованості для формування здорового способу життя, профілактики нещасних випадків, забезпечення збереження життя і здоров'я учнів (постійно, згідно з планом);

• взяти під особистий контроль організацію і проведення навчальної, фізкультурно-оздоровчої роботи з фізичної культури в початковій школі, керуючись Цільовою комплексною соціальною програмою розвитку фізичної культури і спорту в Дніпропетровській області до 2016 року (постійно);

• продовжити роботу щодо кадрового забезпечення навчальних закладів кваліфікованими спеціалістами: введення посад інструкторів з фізичної культури в загальноосвітні, дошкільні навчальні заклади та інструкторів з плавання за умови наявності матеріально-технічної бази;

• проводити роботу щодо організації і проведення першого туру Всеукраїнського оглядуконкурсу на кращий стан фізичного виховання, активно залучати молодих вчителів з фізичної культури до участі в першому і другому турах Всеукраїнського конкурсу на кращий інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу. Сприяти підвищенню рівня олімпійської освіти серед учнівської молоді шляхом активізації участі у Всеукраїнському конкурсі малюнків, літературних творів «Олімпійський рух: історія і сьогодення» та вікторини «Знавець Олімпійського спорту».

Керівникам методичних об'єднань вчителів фізичної культури, основ здоров'я, валеології:

– У 2014-2015 н. р. звернути особливу увагу педагогів на нові держстандарти освіти та впровадження:

• нової програми з основ здоров'я та нового навчально-методичного забезпечення уроку основ здоров'я у 6-му класі;

• нової програми «Фізична культура» для учнів 1-4-х класів (під редакцією Т.Ю. Круцевич, 2012 р.) у 3-му класі;

• нової програми «Фізична культура» для учнів 5-9-х класів (під редакцією Т.Ю. Круцевич, 2012 р.) для учнів 6-х класів та впровадження трьох уроків фізичної культури на тиждень.

– Визначити впровадження здоров'язбережної освіти в навчальних закладах одним із пріоритетних напрямків роботи методичних об'єднань вчителів фізичної культури та вчителів з основ здоров'я.

– Навчати принципам здоров'язбережної освіти молодих вчителів з фізичної культури та основ здоров'я, залучаючи до цієї роботи досвідчених педагогів та використовуючи передовий досвід педагогічних колективів.

– Проводити засідання методичних об'єднань вчителів фізичної культури та вчителів основ здоров'я, практико-методичні семінари згідно з планом, залучаючи до цієї роботи педагогів-тренерів, фахівців методичних, соціально-психологічних служб, працівників правоохоронних органів та ДАІ, громадських організацій, що опікуються здоров'ям юного покоління, та використовуючи для цього базові освітні заклади з основ здоров'я, валеології, кращі тренінгові кабінети, тренінгові центри (згідно з планом),

• орієнтувати вчителів основ здоров'я (1-9 класи), валеології на використання технології «освіта на основі розвитку життєвих навичок» (ООЖН) у викладанні предметів (постійно);

• користуватися збірником завдань для державної підсумкової атестації з фізичної культури, рекомендованим МОН України для підготовки та проведення ДПА з фізичної культури (постійно);

• проводити спільні засідання вчителів початкової школи, вчителів фізичної культури та основ здоров'я основної школи для забезпечення принципів неперервності та наступності навчання здоров'ю, використання новітніх здоров'язбережних технологій, впровадження системи моніторингу ефективності та якості здоров'язбережної освіти (згідно з планом);

• вивчати на засіданнях методоб'єднань стан проблеми щодо ефективної організації роботи з питань формування здорового способу життя, профілактики шкідливих звичок та ризикованої поведінки, попередження травматизму у школярів, щодо утвердження принципів безпечної життєдіяльності (систематично).

Координаторам превентивних проектів:

• контролювати впровадження у навчальних закладах регіону превентивних програм проектів: «Захисти себе від ВІЛ», «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей в системі шкільної та дошкільної освіти», «Рости здоровим», «Рівний – рівному», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Створення безпечного освітнього середовища (профілактика насильства)» (наказ МОН від 01.06.2009 р. № 457, лист від 20.07.2012 р. № 1//11-12028) та сприяти створенню в освітніх закладах ефективних моделей превентивної освіти, моделей шкіл, дружніх до дитини (постійно);

• проводити наради, зустрічі з вчителями-тренерами для обміну досвідом з питань організації та реалізації в навчальних закладах превентивних програм і з питань використання технології навчання здоров'ю на основі розвитку життєвих навичок (ООЖН) (протягом року);

• сприяти створенню у кожному освітньому закладі необхідних умов для впровадження превентивних програм за технологією ООЖН, насамперед, – обов'язкового створення тренінгового кабінету (згідно з наказами МОНУ від 01.06.2009 р. № 457 та ГУОН від 05.03.2008 р. № 196) (протягом року);

• проводити роботу з підготовки учнів-волонтерів за превентивними проектами в кожному навчальному закладі (протягом року)

• розповсюджувати серед вчителів інформаційні матеріали, орієнтовні тренінги, рекомендації науково-практичних конференцій і науково-методичних семінарів з питань формування здорового способу життя, попередження чинників, що негативно впливають на здоров'я (постійно);

• брати активну участь в роботі педагогічних колективів області в проведенні серед дітей та учнівської молоді виховних заходів превентивної спрямованості щодо формування здорового способу життя, профілактики нещасних випадків, травматизму (постійно);

• створити в «школи молодіжних лідерів» в рамках проектів «Захисти себе від ВІЛ» та «Рівний – рівному» (протягом року);

• проводити районні молодіжні конференції для лідерів «Молодь за здоровий спосіб життя» (згідно з планом).

Навчальним закладам:

– об'єднати зусилля всіх учасників навчально-виховного процесу для розбудови здоров'язбережної освіти як стратегічного напрямку державної політики здоров'ятворення молодого покоління (протягом року);

– створити здорове шкільне середовище шляхом приведення всіх елементів навчально-виховного процесу у відповідність зі станом здоров'я та психофізіологічними можливостями дітей та учнівської молоді (протягом року);

– впроваджувати в процес навчання і виховання дітей та учнівської молоді сучасні інноваційні здоров'язбережні педагогічні технології, які ґрунтуються на інтерактивних методах навчання та спрямовані на надання учням необхідних знань щодо збереження здоров'я, формування здорового способу життя, цінностей, життєвих пріоритетів, навичок збереження і зміцнення здоров'я (протягом року);

– цілеспрямовано працювати з педколективом щодо формування культури здоров'я шляхом реалізації превентивних програм міжнародних проектів: «Захисти себе від ВІЛ», «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей в системі шкільної та дошкільної освіти», «Рости здоровим», «Рівний – рівному», «Я – моє здоров'я – моє життя», «Створення безпечного освітнього середовища (профілактика насильства)» (протягом року, згідно з планом);

– приділити особливу увагу системній підготовці вчителів початкових класів на спеціальних курсах-тренінгах за програмою «Основи здоров'я» та вчителів, які викладають фізичну культуру в початкових класах за програмою «Фізичне виховання» з використанням технології «освіта на основі розвитку життєвих навичок» (ООЖН) (виїзні курси в період канікул);

– створити тренінговий кабінет з основ здоров'я відповідно до Положення про тренінговий кабінет та наказу МОН України № 457 від 01.06.2009 р., наказу головного управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації від 05.03.2008 р. № 196;

– проводити щорічні місячні акції: «Молодь за здоров'я» (листопад)», 16 днів проти гендерного насильства» (25 листопада – 10 грудня), «Тиждень безпеки дитини», «Всесвітній день боротьби зі СНІДом», «Всесвітній день здоров'я» (7 квітня), щотижневу П'ятихвилинку безпеки;

– обов'язково використовувати інтерактивні методи навчання (тренінги) у процесі реалізації державних програм навчальних дисциплін «Основи здоров'я» (1-9 класи), «Валеологія», «Основи безпеки життєдіяльності», «Фізична культура» (постійно);

– орієнтувати вчителів на використання якісної навчально-методичної літератури нового покоління, яка відповідає стандартам ООЖН, не допускаючи використання підручників, посібників, які не мають грифу МОН України;

– вивчати і впроваджувати передові досвіди педагогічних колективів і педагогів щодо розбудови цілісної системи здоров'язбережної освіти;

– залучати до партнерських стосунків учнівську молодь, батьків, педагогів та співпрацювати з науковими лабораторіями, інститутами, міжнародними, державними, громадськими організаціями, які опікуються здоров'ям підростаючого покоління.

Віра МОРОЗОВА, проректор з наукової роботи та інтелектуальної власності, професор;
Лариса ЛАВРОВА, завідувач кафедри філософії і культури здоров'я;
Наталія МІКУЛАК, заступник завідувача кафедри, доцент;
Валентина МУЗИРОВА, Вікторія САВЧЕНКО, доценти кафедри філософії і культури здоров'я

НОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ:

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ЛАНОК ОСВІТИ

Школа не повинна різко змінювати життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина робить сьогодні те, що робила вчора.
Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань.
Василь Сухомлинський

Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасному освітньому просторі, зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним із яких є забезпечення наступності між ланками освіти. Відповідно до чинного законодавства і нормативно-правових документів саме наступність є однією з обов'язкових умов неперервності здобуття освіти, що має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на різних щаблях освіти.

Реалізація **принципу безперервності освіти** має починатися із забезпечення наступності **між першими її сходинками – дошкільною і початковою ланками,** що утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Саме тому сучасні тенденції розвитку дошкільної і початкової ланок освіти мають багато спільного, зокрема передбачають орієнтацію на особливості дитини, створення сприятливих умов для формування у неї належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до людей, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів тощо.

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової загальної освіти **визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти.** Ці документи мають забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті.

Напрямки наступності

Перший напрямок – узгодити мету на дошкільному і початковому шкільному рівнях.

Мета дошкільної освіти – всебічний загальний розвиток дитини, визначений Базовим компонентом дошкільної освіти у відповідності з потенційними віковими можливостями і специфікою дитинства як самоцінного періоду життя людини.

Дошкільний період життя дитини має сформувати **базові якості особистості:** довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка.

Мета освіти в початковій школі – продовжити всебічний загальний розвиток дітей з урахуванням специфіки шкільного життя водночас із набуттям найважливіших навчальних навичок у читанні, письмі, математиці тощо.

Другий напрямок – збагатити освітній зміст у початковій школі. Відповідно до досліджень О.Я. Савченко, О.В. Проскури, О.Л. Кононко та інших йдеться:

• про впровадження до педагогічного процесу **різних видів** дитячої діяльності **творчого характеру** (самодіяльних ігор, драматизацій, технічного і художнього моделювання, експериментування, словесної творчості, музичних, танцювальних імпровізацій);

• про наповнення змісту навчання такими знаннями історико-географічного і краєзнавчого характеру, які б максимально активізували пізнавальні інтереси дітей, відповідали б їхнім потребам у практичній дії і формували почуття відповідальності за найближче середовище (ділянка школи, рослини на ділянці і в класі, оформлення приміщень);

• про збагачення змісту уроків естетичного циклу, художньої діяльності як одного із засобів самовияву дитини, заснованих на її індивідуальному емоційно-образному баченні; про прилучення до національної художньої культури шляхом відвідування музеїв, виставок, майстерень художників, концертів, театрів, бібліотек. Мета – збагатити загальнокультурний розвиток дитини (розширити її інформаційний простір; виховати культуру сприйняття, почуттів, відносин; сформувати систему цінностей і переваг), а не так її конкретні знання, які вона має відтворювати на вимогу вчителя.

Третій напрямок – удосконалити форми організації і методи навчання як у дошкільних закладах, так і в початковій школі. Сучасні наукові дослідження Л.А. Парамонової, М.М. Поддякова, З.М. Істоміної, Т.М. Фадєєвої наголошують на необхідності:

• відмовитися від регламентованого навчання в ДНЗ (статичних поз на заняттях, розташування столів у ряд – як у школі, відповідей з піднятою рукою тощо);

• забезпечити рухову активність дітей у школі на уроках фізкультури, великих перервах, а також під час позакласної роботи;

• використовувати різні форми навчання, що передбачають специфічні види діяльності на інтегративній основі;

• використовувати в ДНЗ циклічність і проектну організацію змісту навчання, що створює умови для використання дітьми набутого ними досвіду;

• забезпечити взаємозв'язок занять (фронтальних, групових) із повсякденним життям дітей, самостійною діяльністю (ігровою, художньою, конструктивною тощо);

• створити розвиткове предметне середовище як у дошкільному закладі, так і в початковій школі, функціонально моделюючий зміст дитячої діяльності;

• використовувати методи, що активізують у дітей мислення, уяву, пошукову діяльність, тобто елементи проблемності у навчанні, дивергентні задачі, задачі відкритого типу, що мають варіанти «правильних» рішень. Цей метод особливо важливий для початкової школи, тому що тут переважають конкретні способи дії, які відповідають визначеним класам завдань. Поєднання задач відкритого і закритого типу – одна з умов активізації пізнавальної діяльності дітей, розвитку гнучкості мислення не лише на заняттях з математики, але й на уроках гуманітарного циклу;

• використовувати в початковій школі (особливо – в перший рік навчання), ігрові прийоми, створювати емоційно-творчі ситуації, умови для самостійної практичної діяльності, коли діти можуть на основі своїх знань виявляти ініціативу, творчість, фантазію, відповідальність;

• змінити форми спілкування дітей як на заняттях у дошкільному закладі, так і на уроках у школі; **дати дитині можливість орієнтуватися на партнера-однолітка, взаємодіяти з ним і вчитися в нього** (а не лише в дорослого); підтримувати діалогічне спілкування між дітьми; визнавати право дитини на ініціативні висловлювання й аргументоване обстоювання своїх пропозицій, право на помилку. Адже саме в процесі такого спілкування діти обговорюють загальне завдання, шукають способи його вирішення, розподіляють ролі, змінюють їх (один пише, інший читає, третій перевіряє). У підсумку кожен відчуває себе вмілим, знаючим, здатним (разом з іншими) впоратися з будь-яким завданням;

• провідною в освітньому процесі як дошкільного закладу, так і початкової школи має стати діалогічна форма спілкування дорослого з дітьми, що сприяє розвитку в дитини активності, ініціативності, почуття гідності та самоповаги.

Перехід учнів з початкової до середньої ланки школи – одна з найбільш складних педагогічних проблем, а період адаптації в 5-му класі – один з найважчих періодів шкільного навчання. В останні роки в педагогічній і психологічній літературі чимало говориться про складності цього періоду навчання, про те, що його сприймають ледь не як об'єктивну кризу розвитку дітей 9-10-и років, що породжує **серйозні педагогічні проблеми.**

Підстав для такої думки більш ніж досить: з погляду педагогіки стан дітей у цей період характеризує погана організованість, іноді недисциплінованість, зниження інтересу до навчання та його результатів; з погляду психології – зниження самооцінки, високий рівень ситуативної тривожності. Через це збільшується кількість дітей, у яких є чималі труднощі при навчанні та адаптації до нових умов організації навчального процесу. Для них особливо важлива правильна організація адаптаційного періоду при переході з початкової школи до середньої ланки. Тому увага педагогічного колективу школи має бути спрямована на забезпечення якості освіти як умови сталого розвитку шкільного співтовариства; має постійно зростати увага до проблем адаптації школярів.

Перехідний період з початкової школи до основної відбивається на всіх учасниках освітнього процесу: учнях, педагогах, батьках, адміністрації школи, фахівцях психолого-педагогічної служби.

Часто наслідки бувають негативними, що обумовлено:

• зміною соціальних умов;

• зміною ролі учня;

• збільшенням навчального навантаження;

• зміною режиму дня;

• відмінністю систем і форм навчання;

• деякою неузгодженістю програм початкової та основної школи;

• різними вимогами вчителів-предметників;

• зміною стилю спілкування вчителів з дітьми.

Спостереження за учнями, спілкування з ними свідчить, що діти дуже розгублені, не можуть зрозуміти, як будувати стосунки з педагогами, які вимоги обов'язкові для виконання – до школяра вперше висувається багато вимог з боку багатьох людей. На п'ятикласника спадає потік інформації з незрозумілими для нього словами, термінами. Є й такі діти, які внаслідок свого емоційного стану створюють безліч організаційних труднощів.

Основною діяльністю молодшого школяра є навчання. Отже, наприкінці цього періоду в нього має бути бажання вчитися далі і він повинен вміти вчитися. У початковій школі відбувається розвиток пізнавальних потреб, мотивації навчання, навичок навчання, формування навчальної діяльності. В особистісній сфері розвиваються індивідуальні особливості і здібності, навички самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції, адекватної самооцінки і оцінювання інших.

Наприкінці початкової школи у дітей мають бути сформовані такі вікові риси, як довільність, рефлексія, позитивне ставлення до себе, адекватна самооцінка, внутрішній план дій, пізнавальне ставлення до дійсності, орієнтація на групу однолітків.

Водночас, передумовою успішної адаптації до подальшого навчання дитини у середній школі є наявність у реальному психолого-педагогічному статусі «випускника» молодшої школи основних рис учня 5-го класу.

Основними психологічними рисами молодшого підлітка є:

1. Довільність, усвідомленість та інтелектуалізація всіх психічних процесів, внутрішнє опосередкування їх.

2. Розвиток рефлексії (зокрема – над власними змінами).

Ці риси виявляються у новій особистісній позиції:

1) щодо навчання – учень має стати суб'єктом навчальної діяльності;

2) щодо ставлення до школи і вчителів – відповідальна усвідомлена позиція суб'єкта внутрішньошкільних стосунків;

3) щодо однолітків – автономність від дорослих, конструктивність і певна соціальна зрілість у налагодженні усталених емоційних стосунків.

Таким чином**, складовими готовності до навчання в середній школі можна вважати:**

• сформованість навчальної діяльності та успішне засвоєння навчальної програми початкової школи;

• сформованість особливих рис молодшого шкільного віку;

• наявність особистісних рис молодшого підлітка у дитини 4-го класу, зокрема якісно нових взаємин із дорослими і однолітками.

Зміна форм організації навчальної діяльності може бути тією об'єктивною дійсністю, яка перешкоджає успішному переходу до основної школи. **До таких різких змін умов навчання належать:**

1) сам факт переходу до середньої освітньої ланки, який висуває нові вимоги до дитини, що підкреслюється вчителями і батьками;

2) проведення уроків різними вчителями (звідси неузгодженість, різноманітність і якісне ускладнення вимог з боку вчителів; невміння враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей тощо);

3) кабінетна система навчання;

4) збільшення навчального навантаження (поява нових навчальних дисциплін, інший рівень викладання матеріалу (більш теоретичний), що потребує нового типу мислення; збільшення кількості уроків; прискорення інтенсивності, внутрішнього темпу уроку; збільшення обсягу навчальної інформації тощо).

Рекомендації вчителям

У період адаптації молодших школярів до нових умов навчання в 5-му класі, керівникам навчальних закладів, учителям, батькам необхідно:

• ураховувати індивідуальні та психологічні особливості школярів;

• постійно використовувати набуті знання, уміння та навички, вдосконалювати, осмислювати їх на новому, вищому рівні;

• здійснювати обов'язкову підготовку школярів до засвоєння нових навчальних компетентностей;

• забезпечити систему взаємозв'язків у змісті, формах і методах педагогічного процесу, оптимальне співвідношення та зв'язок між окремими етапами навчального процесу;

• створювати освітньо-дидактичні ситуації, коли б дитина почувалася невимушено, комфортно, не боялася розкривати світ своїх емоцій;

• забезпечити систему оптимальних вимог до знань і поведінки учнів, їхніх моральних якостей, форм і методів роботи з ними на всіх етапах навчання;

• упроваджувати засоби стимулювання та заохочення до пізнавальної діяльності;

• розвивати рефлексивні вміння дивитись на себе «збоку»;

• формувати навички самоконтролю й самооцінки;

• використовувати способи, спрямовані на подолання труднощів у навчанні учнів 5-х класів.

Рекомендації для адміністрації

• Розробити план організаційно-педагогічних заходів для спостереження за тим, як діти проходять адаптаційний період, і створення сприятливих умов для успішної адаптації учнів 1-х, 5-х класів.

• Щорічно проводити педради, спільні засідання шкільних методичних об'єднань учителів початкових класів із запрошенням на заході вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів-предметників для вивчення індивідуальних особливостей і навчальних можливостей учнів 1-х і 5-х класів.

• Не пізніше ніж за півроку до переходу учнів на предметну систему навчання призначити класних керівників, завчасно визначити вчителів-предметників, котрі будуть працювати у 5-х класах.

• Забезпечувати ознайомлення з навчальними програмами дошкільної освіти, початкової та основної школи організаційними формами та методами роботи з учнями на дотичних етапах навчання.

• Організовувати планове відвідування занять, уроків, виховних заходів учителями дотичних класів, вихователями дошкільного закладу.

• Заохочувати й підтримувати зв'язки вчителів початкових класів зі своїми колишніми учнями.

• Вивчати, узагальнювати і популяризувати кращий досвід роботи із забезпечення наступності в навчально-виховному процесі. У шкільних методичних кабінетах зібрати матеріали із зазначеного питання. Розглядати питання наступності у навчальному процесі на педагогічних радах, методичних засіданнях, конференціях.

• Залучати кращих учителів до творчої розробки питань наступності в педагогічному процесі.

• Доручити класному керівнику та практичному психологу розробити заходи з усебічного вивчення кожної дитини та соціально-психологічного патронату учнів 5-х класів.

• Забезпечувати взаємовивчення базового компонента дошкільної освіти, Державного стандарту початкової та базової й повної середньої освіти фахівцями різних освітніх ланок.

Державна підсумкова атестація в 4–х класах

Українська мова та література

Закінчення 2013-2014 навчального року та проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти відбулося відповідно до вимог Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 № 94, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 27.02.2008 за № 151/14842, зі змінами (затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 23.11.2010 № 1116 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 09.12.2010 за № 1237/18532) та особливостей організації навчально-виховного процесу, зазначених у листі Міністерства освіти і науки України від 20.05.2013 № 1/9-349 «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2013-2014 навчального року».

Державна підсумкова атестація з української мови проводилася для перевірки умінь учнів будувати речення, зв'язні тексти, висловлювати міркування, свою думку за допомогою різних мовних засобів, практично застосовувати мовні знання з фонетики, лексики, граматики, орфографії відповідно до державних вимог щодо рівня навчальних досягнень учнів.

Про рівень сформованості мовної і мовленнєвої компетентностей свідчать **результати ДПА в 4 класах з української мови та читання.**

В державній підсумковій атестації з української мови брали участь 24785 учнів. На високому рівні виконали роботу – 8167 учнів (33 %), достатньому – 11722 учні (47 %), середньому – 4734 учні (19 %), початковому – 162 учня (1 %).

Завдання закритого характеру 78 % учнів виконали без жодної помилки, 22 % учнів, які зробили помилки у завданнях, не володіють знаннями з правопису: іменників в орудному відмінку, числівників, займенників у непрямій формі, не вміють визначати слова в прямому і переносному значенні, визначати відмінок.

Завдання № 5 відкритого характеру не виконали 44 % учнів. З теми «Речення» частина з них не змогла поставити розділові знаки, перебудувати речення з розповідного у питальне або спонукальне, записати слова в алфавітному порядку, правильно поставити наголос, утворити від поданих слів прислівники.

При виконанні завдання на списування 42 % учнів зробили від 1 до 4 і більше помилок.

Помилки при виконанні завдань як відкритого, так і закритого характеру свідчать про те, що вчителі недостатньо працюють над практичними аспектами: роботою над значенням слова і кількісним збільшенням словникового запасу учнів.

Проблемним є для учнів сьоме завдання – творча робота: 21 % учнів взагалі не змогли побудувати текст, 32 % не використовували у творах виражальні засоби мови (порівняння, епітети, синоніми), 42 % зробили орфографічні помилки. Ці показники свідчать про недостатню роботу вчителів над розвитком писемного мовлення – як на звичайних уроках, так і на уроках зв'язного мовлення.

Із 23615 учнів, які писали ДПА з читання, 12277 учнів (52 %) виконали роботу на високому рівні, 9434 учнів (40 %) – на достатньому рівні, 1826 учнів (8 %) – на середньому, 56 учнів (0, 2 %) – на початковому рівнях.

Аналіз помилок свідчить про недостатню роботу вчителів з літературознавчої пропедевтики: 21 % учнів неправильно визначили головну думку твору, 35 % – не визначили жанр твору, 25 % – не змогли відновити послідовність пунктів плану відповідно до змісту тексту.

Рекомендації

Загальними завданнями вчителя з формування комунікативної компетентності учнів є:

а) забезпечення мовленнєвого середовища для учнів: сприймання мови дорослих, читання книг, слухання радіо тощо;

б) створення мовленнєвих ситуацій, мовленнєвої практики для учнів;

в) забезпечення правильного засвоєння учнями достатнього лексичного запасу, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, логічних зв'язків, утворення форм, побудови конструкцій, формування конкретних вмінь для розвитку мовлення, активізації вживання слів;

г) постійна спеціальна робота з розвитку мовлення на уроках граматики, читання з матеріалом, що на них вивчається;

ґ) створення в класі атмосфери прагнення до високої культури мовлення, дотримання вимог до правильного мовлення.

Важливе місце у навчанні мови має робота у парах і невеликих групах, без чого неможливо залучити до активної мовленнєвої діяльності усіх чи хоча б більшість учнів класу.

Кожен вчитель має:

• вивчити і знати вимоги Державного стандарту початкової загальної освіти та програми з освітньої галузі «Мова та література», документів щодо організації роботи в початковій школі;

• протягом всього навчання вчитель має слідкувати за якісним засвоєнням навчального матеріалу, не допускаючи розподілу його на «важливий» і «неважливий»;

• протягом навчання у четвертому класі організовувати системне повторення, ретельно виконувати аналіз типових ускладнень і вчасно робити корекцію знань.

Державна підсумкова атестація в 2-х класах

Математика

Аналіз результатів ДПА був виконаний за браком даних з Нікополя, Тернівки, Томаківського району.

Всього контрольну роботу з математики виконували 26212 учнів із 27112. Із них 11535 – виконали роботу на високому рівні (44 %), 9243 – на достатньому рівні (35 %), 5116 – на середньому рівні (19, 6 %) і 283 учня – на початковому рівні.

Загалом державну підсумкову атестацію з математики на високому та достатньому рівнях виконали 20678 учнів (78,8 %), що свідчить про високий рівень засвоєння навчального матеріалу освітньої галузі «Математика».

Водночас, аналіз типових ускладнень виявляє чимало недоліків, які дають підстави говорити про те, що державний стандарт з математики учні засвоїли не настільки якісно, як про це свідчить кількісний аналіз. Так, із закритими тестами (завдання 1-5) сумарно не впоралися 11528 учнів (44 %), при цьому особливо складним для них було завдання № 4 (визначення кореня рівняння, межі нерівності, геометричне завдання).

Відкриті тести (завдання № 6, 7) в сумі дали 20769 помилок (79 % учнів зробили помилки в цих завданнях). Зокрема, 446 учнів навіть не почали виконання завдання № 6, розв'язали його неправильно – 3513 учнів, розв'язали частково – 4964 учня; тобто, 34 % учнів мають проблеми із завданнями цього типу.

При розв'язанні завдання № 7 (приклади на порядок дій та дії з величинами) не почали виконання 542 учня, виконали частково – 6428, не виконали завдання – 4876 учнів; сумарно 45 % дітей виявили низький рівень засвоєння обов'язкового навчального матеріалу.

Розв'язання завдання № 8 (текстова задача на 3-4 дії) дало такі результати:

– неправильно розв'язали задачу – 11 % учнів;

– зробили помилки в обчисленнях – 15 %;

– припустили порушення при оформленні чи виконанні інструкції для учня – 14 %.

Таким чином, 40 % учнів мають проблеми при розв'язуванні текстової задачі.

Незважаючи на високий кількісний показник, кількість і класифікація типових ускладнень свідчить про те, що чимало учнів четвертих класів (приблизно 30 %) мають на час закінчення початкової школи прогалини в засвоєнні навчального матеріалу з початкового курсу математики. Для підвищення рівня навченості учнів та якіснішої реалізації вимог державного стандарту

РЕКОМЕНДУЄМО:

Керівникам закладів освіти, керівникам шкільних методичних об'єднань:

• здійснювати належний контроль за виконанням вимог державного стандарту початкової освіти в галузі « Математика»;

• у навчальних закладах ретельно проаналізувати підсумки державної підсумкової атестації;

• у планах роботи шкіл і в планах шкільних методичних об'єднань передбачити питання, що спрямовані на ретельне вивчення змісту й вимог навчальних програм та усунення недоліків у роботі;

• поширювати досвід кращих вчителів та надавати методичну допомогу молодим і малодосвідченим працівникам.

Вчителям початкових класів:

• ретельніше вивчати і виконувати вимоги державного стандарту та навчальної програми, інших нормативних документів щодо організації роботи в початковій школі;

• протягом всього часу навчання слідкувати за якісним засвоєнням навчального матеріалу, уникаючи розподілу його на «важливий» і «неважливий»;

• протягом навчання у 4-му класі організовувати системне повторення, ретельно аналізувати типові ускладнення і вчасно робити корекцію знань учнів.

До уваги керівників навчальних закладів, вчителів початкових класів

Робочі навчальні плани на 2014-2015 н. р. складаються:

для 1-3-х класів – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572;

для 4-х класів – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОН України від 29.11.2005 № 682;

для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу: 1-3 класи – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572 (додатки 6-7); 4 клас – за Типовими навчальними планами спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу, затвердженими наказом МОН України від 13.05.2005 № 291, з урахуванням змін у розподілі навчального часу та загальної кількості годин, визначених Типовими навчальними планами початкової школи (наказ МОН України від 29.11.2005 № 682);

Структура 2014-2015 навчального року

Відповідно до статті 16 Закону України «Про загальну середню освіту» структуру навчального року визначають загальноосвітні навчальні заклади за погодженням з місцевими органами управління освітою. Рекомендуємо навчальні заняття організувати за семестровою системою: І семестр – з 1 вересня до 26 (27 для шкіл, які працюють за шестиденним робочим тижнем) грудня, ІІ семестр – з 12 січня до 29 (30) травня. Канікули рекомендуємо провести в такі терміни: осінні – з 27 жовтня до 2 листопада, зимові – з 29 грудня до 11 січня, весняні – з 23 до 29 березня.

Як передбачено статтею 34 Закону України «Про загальну середню освіту», навчальний рік закінчується проведенням державної підсумкової атестації випускників початкової школи (12-21 травня). У 2014-2015 н. р. ДПА проводиться у вигляді підсумкових контрольних робіт з трьох предметів: читання, української мови та математики.

З урахуванням місцевих особливостей і кліматичних умов, за погодженням з відповідними місцевими органами управління освітою, можуть змінюватись структура навчального року та графік учнівських канікул; зокрема **передбачено можливість проведення для учнів 1 класу додаткових тижневих канікул;** навчальну практику та **навчальні екскурсії** за рішенням закладу можна провести в інші терміни а**бо впродовж навчального року.** (Лист МОН України від 20.05.2013 № 1/9-349).

У 2014-2015 н. р. для організації навчально-виховного процесу учнів 1-х класів чинні методичні рекомендації від 01.06.2012 № 1/9-426 «Щодо методичних рекомендацій з базових дисциплін», додаток «Початкова школа» (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 17, 2012).

Організація навчально-виховного процесу у 2-х, 3-х класах загальноосвітніх навчальних закладах

У 2-му класі за рішенням педагогічної ради навчальні досягнення учнів оцінюють в балах (окрім предметів «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Сходинки до інформатики»). Оцінювання другокласників має бути вмотивованим. Важливо, щоб дитина не втратила стимулу до праці. За відмінні успіхи в навчанні учнів 2-х класів можуть нагороджувати похвальним листом «За високі досягнення у навчанні».

Навчальні досягнення учнів 2-х, 3-х класів з предметів «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Сходинки до інформатики» мають оцінюватись вербально.

Особливу увагу вчитель має звертати на збереження та зміцненню фізичного здоров'я другокласників, тому навчальне навантаження в тижневому циклі слід розподіляти таким чином, щоб його найбільша інтенсивність була у вівторок і середу, а четвер був би дещо полегшеним днем.

Вивчення нового матеріалу, контрольні роботи найкраще проводити на ІІ-ІV уроках дня посеред тижня.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на всіх уроках через кожні 15 хвилин обов'язково необхідно проводити фізкультурні хвилинки та гімнастику для очей.

Тривалість уроків у загальноосвітніх навчальних закладах у 2-х класах становить 40 хвилин.

Починаючи з 2-го класу учні виконують домашні завдання, тому слід у розкладі занять не групувати в один день предмети, які потребують значних затрат часу для виконання.

Обсяг навчального матеріалу для домашніх робіт орієнтовно має становити 1/4 обсягу, виконаного на уроці; час на їх виконання не може перевищувати 45 хв. На вихідні і святкові дні домашні завдання другокласникам задавати не рекомендується.

Не допускається оголошення домашнього завдання під час чи після дзвінка на перерву, після уроків, оскільки воно не запам'ятовується дітьми як слід; учні не можуть запитати, уточнити; учитель не встигає пояснити суть завдання.

Форми перевірки домашнього завдання різні: фронтальна, індивідуальна, колективна, само-, взаємоперевірка, творча тощо.

Перевіряти домашні завдання необхідно систематично.

З таких предметів як «Основи здоров'я» та «Фізична культура», «Трудове навчання», «Художня праця», «Мистецтво» (музика, образотворче мистецтво), «Інформатика» домашні завдання задавати не бажано, окрім випадків, визначених у підручниках («обговоріть з батьками» тощо).

Контролює і відповідає за перевантаження учнів домашніми завданнями заступник директора з навчально-виховної роботи ЗНЗ.

Звертаємо увагу на те, що відповідно до Галузевої угоди між Міністерством освіти і науки України та ЦК Профспілки працівників освіти і науки України на 2011-2015 роки передавати уроки з окремих предметів у початкових класах іншим спеціалістам (наприклад, уроки іноземної мови, фізичної культури, образотворчого мистецтва, музики, основ здоров'я) можна за умови об'єктивних причин та обов'язкової письмової згоди учителів початкових класів, забезпечуючи при цьому оплату праці відповідно до положень «Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти». (Лист МОН України від 30.05.2013 № 1/9-383 «Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2013-2014 навчальному році»).

Ольга ВИНОГРАДОВА,
старший викладач,
завідувач відділу початкової освіти;
Людмила ПИСАРЄВА,
Катерина ШАХОВА,
старші викладачі кафедри
гуманітарної освіти

За час роботи над проблемою «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості», починаючи з 2010 року, ми пройшли шлях від розуміння та розрізнення понять «творчість», «креативність» до видів мислення, напрямків творчості, видів інтелекту, якостей творчої особистості.

Підсумковий етап проблеми передбачає узагальнення перспективного педагогічного досвіду, проведення огляду-конкурсу «Заклад креативної освіти», науковий аналіз моніторингу рівня розвитку креативності дітей та педагогів. **Щоб визначити заклад креативної освіти необхідно врахувати такі критерії:**

І критерій. Психологічний аспект. Рівень розвитку креативності дітей

На думку психологів, показник дитячої творчості – це нехай і незначне, але самостійне розширення можливостей в освоєнні світу. Творчості дошкільників властива нерозривна єдність уяви та мислення. Велику роль відіграють всі основні види діяльності: ігрова, художня, конструктивна тощо.

Мудро організоване навчання та виховання починається не з передачі «готових» знань, умінь, навичок, а зі створення умов для появи людських здібностей, тобто з постановки тих проблемних завдань, у процесі вирішення яких ці здібності формуються.

Спеціальні дослідження обдарованості і талановитості дітей дошкільного і шкільного віку провів Н.С. Лейтес ще в 1960-х роках. Дослідження виявили, що однією з найважливіших якостей особистості творчо спрямованої дитини є непритаманна цьому вікові велика працездатність і працелюбність, які підсилюються інтересом до певних об'єктів, галузі знань і поєднані з умінням захоплюватися. Очевидно, інтерес і захопленість – це та енергетично-мотиваційна система, яка впливає на збільшення працездатності обдарованої, талановитої людини.

Томас Армстронг у книзі «Сім розумників» і Говард Гарднер у книзі «Межі розуму» визначають сім типів мислення:

1. *Вербально-лінгвістичний:* здатність маніпулювати словами усно чи письмово.

2. *Логічно-математичний:* здатність маніпулювати математичними формулами і логічними поняттями.

3. *Просторовий:* здатність бачити графічні об'єкти і маніпулювати їх складовими.

4. *Музичний:* здатність сприймати ритм і гармонію мелодій, ідентифікувати різні звуки і маніпулювати ними.

5. *Тілесно-кінестетичний:* здатність використовувати рух тіла, – наприклад, у танці, спорті.

6. *Внутрішньоособистісний:* здатність повноцінно розуміти свої відчуття і схильність до розмірковування на філософські теми.

7. *Комунікативний:* здатність розуміти інших людей, їхні відчуття та думки.

Треба зазначити, що діти, які мають проблеми в розвитку, також можуть проявляти творчість в тих чи інших видах діяльності.

Наше завдання – виявити цей творчий потенціал, закладений природою, і розвивати його. Реалізація дитиною свого творчого потенціалу сприяє підвищенню самооцінки, впевненості у своїх силах, бажання творити.

Для дітей з вадами мови особливо цінними є робота з художньої діяльності, що сприяє корекції мислення, зорової пам'яті, уваги, моторно-рухової сфери; позитивно впливає на уточнення та активацію словникового запасу, удосконалення мовлення, розвиток сенсорної культури, регуляцію поведінки, успішність соціалізації.

ІІ критерій. Педагогічний аспект. Рівень розвитку креативності педагогів. Визначення основних показників творчої особистості

Щоб розвивати творчий потенціал дитини, педагогу необхідно самому мати високий рівень креативності. Педагогічна творчість – засіб і одночасно продукт діяльності педагога у подоланні себе вчорашнього, самовдосконаленні, сходженні до власних ідей і цінностей професійної діяльності. Всі охочі до неї залучитися досягають цього постійним прагненням до особистісного розвитку і підвищення професійної майстерності неперервною роботою над реалізацією свого природного потенціалу, ствердженням «Я» завдяки своїм зусиллям і діяльності. Іншими словами, суть творчості педагога дошкільного закладу як суб'єкта творчої активності

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ УЧАСНИКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

полягає у здатності до саморуху, в процесі якого індивід реалізовує свій потенціал. Творчість педагога дошкільного закладу – це здатність створювати в процесі повсякденної професійної діяльності щось нове (для самого педагога, дітей, колег, дошкільної освіти), комбінувати й змінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей конкретної дитини, шукати нестандартні способи розв'язання навчально-виховних завдань, оригінальне використання засобів стимуляції творчої ініціативи вихованців та їхньої пізнавальної активності. Важливим результатом творчості педагога дошкільного закладу є зростання його професійної майстерності та особистий саморозвиток. Саме на цьому моменті акцентував увагу видатний психолог С.Л. Рубінштейн, вказуючи на те, що у творчості створюється і сам творець.

Показниками творчої діяльності є:

1) творча уява і творче сприймання;

2) перевага дивергентного мислення над конвергентним;

3) перевага творчої уяви над репродуктивною;

4) стиль розуміння творчої задачі.

ІІІ критерій. Управлінський аспект. Керівництво проектом на рівні дошкільного навчального закладу

Цей критерій передбачає аналіз матеріалів діагностики педагогічних працівників, передового педагогічного досвіду, річного плану, практичних матеріалів (семінарів-практикумів, педагогічних рад, тренінгів, консультацій тощо).

Завершується робота над проблемою узагальненням передового педагогічного досвіду, висвітленням питань в обласних педагогічних виданнях «Джерело», «Нива знань», визначенням переможців огляду-конкурсу «Заклад креативної освіти», проведенням науково-практичних конференцій, педагогічних читань тощо.

Любов ТАРАБАСОВА,
старший викладач кафедри корекційної педагогіки;
Валентина КУПРІЄНКО,
завідувач навчально-методичного відділу дошкільної освіти кафедри педагогіки та психології;
Людмила КЛІМОВА,
Наталя МІХІНА,
методисти відділу

Додаток 1

АНКЕТА

«Пріоритетні якості творчої особистості за Ю.М. Кулюткіним»

№ з/п	ПРІОРИТЕТНІ ЯКОСТІ	ОЦІНКА		
		Самооцінка	Оцінка керівництва ДНЗ, керівника МО	Реальна оцінка
1	Прагнення до самореалізації. (Це одна з вищих потреб особистості, яка виявляється в реалізації її творчих сил і здібностей, у підвищенні своєї професійної діяльності, в орієнтації на загальнолюдські цінності).			
2	Захоплення справою як покликанням. (Висока зацікавленість справою, ототожнення себе з нею, постійна готовність удосконалювати справу).			
3	Аутентичність особистості. (Щира і відверта позиція щодо ставлення до себе та інших, небажання ховатися за умовними «масками», приховувати свої спрямування, думки, переконання).			
4	Незалежність суджень. (Не пристосовуватись до думки інших, повна самостійність в оцінках).			
5	Упевненість у своїх силах. (Оцінка своїх сил і можливостей адекватно досвіду: вибір цілей і задач, які людина здатна вирішувати на високому рівні якості).			
6	Індивідуальність і гнучкість. (Здатність до самостійної постановки цілей, а також зміни їх залежно від умов діяльності; вміння вести інших за собою, бути організованим).			
7	Критичність і високий ступінь рефлексії. (Постійна увага до адекватності своїх дій і вчинків, нетерпимість до недоліків, вміння вчитися на помилках, постійний аналіз та осмислення своєї діяльності).			
8	Дитяча сприйнятливість і відкритість у ставленні до нового. (Поєднання зрілої думки з дитячою свіжістю сприйняття).			

Примітка: **оцінювання за 5-бальною системою.**

Додаток 2

ТЕСТ

«Перевірте свої педагогічні здібності»

1. Ви припустилися помилки, і вам про це сказали. Як ви поведетесь?

а) зробите вигляд, що не помітили;

б) скажете, що перебивати нетактовно;

в) визнаєте помилку.

2. У вас удома живуть кішка і собака, ви дали їм їжу в мисках поруч, але вони поцапалися. Кого ви лаятимете?

а) кішку;

б) собаку;

в) вчините інакше.

3. Ви перебуваєте в чистому приміщенні, і хтось із відвідувачів кидає на підлогу обгортку з цукерки. Що ви зробите?

а) присоромите;

б) при всіх почнете прибирати самі;

в) вдастеся до натяку.

4. Чи часто ви допомагаєте своїм друзям розв'язувати суперечку і чи вдається вам це?

а) ні;

б) так;

в) не завжди.

5. Ви поспішаєте на вечір, якого давно очікували, готувалися до нього; ви нервуєте, спізнюєтесь, але вам ще необхідно попрасувати одяг. Через необережність ви пропалюєте його. Ваша реакція?

а) істерика, обурення, сльози;

б) ви засмучені, однак не виявляєте цього;

в) намагаєтеся зберегти спокій, шукаєте вихід.

6. Уявіть собі, що ви йдете вулицею і бачите, як сваряться двоє хлопчаків, ледь не до бійки. Як ви зреагуєте?

а) пройдете, не зупиняючись;

б) будете спостерігати, але якщо ситуація погіршиться, то втрутитесь.

в) спробуєте розборонити бешкетників.

7. Ви стали свідком того, як один із хлопчаків упав і порвав штани, а його друзі засміялися. Як ви зреагуєте?

а) зробите зауваження дітям;

б) допоможете хлопчику встати;

в) вчините інакше.

8. Якщо б вам зараз запропонували провести урок у класі, як би ви вчинили?

а) не погодитесь;

б) попросите дати можливість подумати;

в) погодитесь.

9. Що ви робите на дозвіллі?

а) пасивно використовуєте цей час;

б) активно використовуєте цей час;

в) мрієте.

10. Уявіть собі, що ви учень старшого класу і не вивчили урок. Як ви поведетесь?

а) відмовитесь відповідати;

б) спробуєте відповісти;

в) знайдете інший вихід.

11. Якщо у вас поганий настрій, чи відбивається він на інших людях?

а) так;

б) ні;

в) іноді.

12. Ви стали свідком того, що двоє дітей посварилися через іграшку. Що ви зробите?

а) візьмете її в них;

б) спробуєте вмовити, щоб гралися разом;

в) дасте таку ж іграшку іншій дитині.

13. Як би ви повелися з людиною, яка неприємна вам?

а) не помічатимете її;

б) все одно спілкуватиметесь із нею;

в) подолаєте себе й шукатимете в ній хороше.

14. Ви потрапили до нового товариства, де вас не знають. Як ви поведетесь, щоб вас визнали своєю людиною?

а) будете багато говорити;

б) більше слухатимете;

в) знайдете інші шляхи.

15. Чи часто ви впевнені у своєму успіху?

а) так;

б) ні;

в) не завжди.

16. Чи можете ви вільно спілкуватися з людьми?

а) ні;

б) залежить від настрою;

в) так.

17. Ви чекаєте на автобус, до приходу якого лишилося кілька хвилин (10-15), до вас підходить жінка й просить наглянути за дитиною хвилин 5, пообіцявши повернутися з аптеки, що поруч із зупинкою. Минає час, іде автобус, та жінки немає, а автобус останній. Що ви зробите?

а) поїдете;

б) залишитеся;

в) знайдете вихід.

18. На що ви будете дивитися під час знайомства?

а) на одяг;

б) на манеру триматися;

в) на очі.

19. У магазині велика черга, вам потрібно купити необхідну річ. Як ви вчините?

а) постоїте;

б) підете;

в) зробите ще щось.

20. Якщо б ви мали вибір, що б ви вибрали для себе?

а) шити;

б) в'язати;

в) і те, й інше.

21. Ви йдете на вечір, і на вас вишукане взуття. На вашому шляху велика калюжа. Що ви зробите?

а) повернетеся;

б) підете прямо;

в) інше рішення.

22. Ви бачите людину, яка сміється. Ваша реакція на це?

а) не реагуєте;

б) усміхаєтесь;

в) здивуєтесь.

23. До вас звернулася людина в скрутну хвилину, шукаючи вашого співчуття. Як ви вчините?

а) дасте пораду, як упоратися з труднощами;

б) просто вислухаєте й поспівчуваєте;

в) допоможете.

24. Що ви зробите, якщо у вашій групі з перших днів складуться недоброзичливі взаємини?

а) уникатимете конфліктів;

б) змусите себе сказати: «Я не правий», якщо навіть, на ваш погляд, ви праві;

в) доведете свою правоту.

25. Які риси ви найбільше цінуєте в людях?

а) доброту;

б) рішучість;

в) терпимість.

Підбийте підсумки. **За відповіді** «а» – 2 бали**, за відповідь** «б» – 1 бал**, за відповіді** «в» – 0 балів. Підсумуйте їх.

Ви набрали менше як 20 балів. Ви маєте чудові задатки, щоб ефективно впливати на інших, маєте здібності вчити, виховувати, управляти людьми, маєте силу переконання, можете бути хорошим учителем, вихователем, психологом.

Ви набрали від 20 до 30 балів. Ви оцінюєте себе реально, однак ви надто стримані, а це іноді трактують як байдужість. Ви маєте можливість потренуватися, щоб виробити швидку і правильну реакцію на те, що відбувається, і тоді ваша педагогічна майстерність підвищиться.

Ви набрали понад 30 балів. Ви дещо самовпевнені, вам слід стати самостійнішим і терплячішим, однак ви доволі кмітливі, щоб не потрапити в халепу; окремі помилки, яких ви припускаєтесь, пов'язані не стільки з незнанням чогось, як з неуважністю. Працюйте над цими якостями, і ваша педагогічна діяльність буде успішною.

РОБОТА МЕТОДИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Щоб дійти до мети, перш за все – треба йти.
Оноре де Бальзак

Освіта XXI століття – це освіта для людини, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, готова опрацьовувати різноманітну інформацію, аналізувати її, ухвалювати виважені рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, бути відповідальною за своє майбутнє та досягнення життєвого успіху. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує удосконалення навчально-виховного процесу, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Математика як шкільний предмет має чималий потенціал для формування та розвитку якостей, необхідних успішній людині. Головне завдання вчителя математики – формувати не лише математичні, але й ключові компетентності, тобто формувати вміння використовувати набуті в процесі навчання знання в повсякденному житті. З погляду гуманітаризації суспільства особливо актуалізується питання підвищення якості змісту природничо-математичної освіти, закладене в основу Програми підвищення якості природничо-математичної освіти до 2016 року.

Нову якість освіті може створити тільки творчо самовизначений, налаштований на самовдосконалення, самоосвіту і саморозвиток педагог, роботою якого керує шкільне, районне/міське методичне об'єднання.

У 2014-2015 навчальному році завершується робота над обласною науково-методичною проблемою **«Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості»,** тому **рекомендуємо звернути увагу на:**

– керівництво роботою вчителя з розвитку адаптованої креативної особистості на основі моніторингу психолого-педагогічного статусу учнів, відповідно до показників особистісного зростання учнів (пізнавальна сфера, рівень мислення, розвиток мовлення, наявність і характер навчальної мотивації, комунікативна готовність тощо);

– своєчасне ознайомлення вчителів щодо корегування навчальних програм і нових підручників;

– всебічне запровадження у навчально-виховний процес ІКТ і продуктивних технологій;

– посилення контролю за фаховою самоосвітою вчителів через індивідуальні співбесіди за підсумками роботи на курсах підвищення кваліфікації та при проведенні чергової атестації;

– підвищення рівня активності педагогів через участь у колективних та індивідуальних звітах шкільних, районних, міських творчих лабораторій, шкіл педагогічної майстерності, науково-практичних конференціях, ярмарках педагогічних ідей;

– проведення підсумкової конференції «Вплив самоосвіти вчителя математики на зростання його професійної майстерності».

Тетяна БУКАРЕВА,
методист з математики навчально-методичного відділу природничо-математичних дисциплін

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКИ – МІСІЯ УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Видатний американський математик і педагог Дьордь Пойа (Джордж Поліа) висловив думку про те, що робота вчителя математики схожа на роботу комівояжера, який рекламує товари. І основна вимога до таких «товарів», – щоб вони були «свіжими». Але погляньмо, що відбувається насправді на уроках математики. Зі стін шкільних кабінетів на дітей XXI століття дивляться мудрі очі давніх греків... Дев'яносто відсотків шкільної математики – це античність та середньовіччя. Найкращі вчителі із захопленням розповідають нескінченні історії про стосунки між визначеними точками в трикутнику, про кола, що перетинаються, вписуються, описуються... А ще про труби в басейні, пішоходів і пароплави, що рухаються за течією і проти, друкарок з різними продуктивностями, трактористів та інших персонажів минулого століття, які приходять жахами у сни тих, хто з дитинства згадує всю цю «жахливу математику»... Діти дивляться навколо себе і бачать: нічого не потрібно з цієї математики. А вчителі можуть стверджувати, зазвичай, лише єдине: математика потрібна для того, щоб здати ЗНО і ДПА! Але хіба цим можна захопити?

Вивчення будь-якої природничої науки в сучасних умовах неможливе без популяризації наукових досягнень. З математикою, як завжди, ще складніше. Передовий фронт математичної науки, переважно, настільки далекий від шкільної математики, що не тільки учням, а й вчителям дуже складно розібратись у цих питаннях…

Отже, популяризація математичних знань – складна науково-методична проблема. І вирішувати її треба системно. Тому, перш за все, треба обговорювати питання поступового створення методичної системи популяризації математики та її застосування. Методична система містить, як відомо, такі компоненти: цілі, зміст, методи навчання, організаційні форми та засоби навчання. Популяризація математики покликана посилити мотивацію до надбання математичних компетентностей, сприяти виявленню та розвитку здібних і талановитих до занять математикою учнів, професійній орієнтації для галузей діяльностей, пов'язаних з математикою та її застосуванням.

Щодо змісту, то тут все дуже складно. Серед особливостей викладання математики є можливість вивчення питань, які ще чітко не зафіксовані в стандартних програмах. Так з'являються ***неявні трансформації змісту освіти,*** тобто такі, які можуть відбуватися неформально, у, так званому, фоновому режимі. Також експериментальним майданчиком для апробації нових змістових компонент можуть бути спецкурси, факультативні заняття, індивідуальні заняття з талановитими учнями тощо.

Можна виділити **декілька причин неявних трансформацій.** Серед них є ***об'єктивні і суб'єктивні***.

До об'єктивних належать:

– необхідність популяризації ідей сучасної науки в доступній для учнів формі;

– детальне врахування міжпредметних зв'язків, в тому числі факультативних занять з інших дисциплін;

– необхідність активної пропедевтики «університетської математики»;

– необхідність математичної підготовки для опанування фізикою, технічними дисциплінами у вищих навчальних закладах.

Щодо інших об'єктивних причин неявних трансформацій, то зазначимо, що вивчення математики в профільних фізико-математичних класах, на факультативних заняттях ставить завдання професійної орієнтації молоді, підготовки учнів до успішного навчання у ВНЗ, щоб уже з молодших курсів молодь могла займатися дослідницькою діяльністю.

Треба також визначити і суб'єктивні причини неявних трансформацій змісту математичної освіти. Це – вимоги до знань і вмінь учнів для участі у конкурсах, змаганнях, олімпіадах, яких немає в програмах з математики.

Серед суб'єктивних причин неявних трансформацій є потреби «олімпіадної математики». Треба звернути увагу на те, що чимало шкіл і класів фізико-математичного профілю беруть активну участь у математичних олімпіадах різного рівня, тому вчителям, які активно працюють у фізико-математичних класах, необхідно бачити тенденції, що виникають в задачах олімпіад, конкурсів, турнірів. Так, кінець 1980-х – початок 1990-х років характеризувався широким проникненням в «олімпіадну математику» функціональних рівнянь, а кінець 1990-х – різноманітних спеціальних нерівностей типа Карамати, Мюрхеда тощо. Сьогоднішні тенденції свідчать про домінування комбінаторних і теоретико-числових ідей.

Популяризація наукових досягнень є одним з найголовніших напрямків співпраці середньої та вищої школи. Елементи популяризації можна використовувати: а) на уроках при вивченні «стандартного» матеріалу (у неявному, фоновому режимі); б) на спецкурсах, факультативах; в) при виконанні учнями індивідуальних творчих пошукових робіт; г) при проведенні математичних олімпіад та інших змагань.

Найбільш розробленою сьогодні формою популяризації математичних знань є індивідуальні та колективні творчі завдання. Перші з них можна використовувати, наприклад, в межах дослідницьких робіт Малої академії наук, другі – під час участі в турнірах юних математиків. Звернемо увагу на те, що ці форми призначені для найбільш підготовлених і талановитих учнів.

Зупинимся на експерименті з упровадження однієї з форм змагань, що пов'язана з популяризацією математичних знань: **Відкритий регіональний математичний турнір «Еврика».**

Цей турнір передбачає окремі змагання для учнів 5-7-х (молодша ліга) та 9-11-х класів (старша ліга). Від традиційних олімпіад ці змагання відрізняються, по-перше, – змістом завдань, а, по-друге, – інтерактивним характером проведення.

Особливе значення в питаннях популяризації математики має проблема готовності вчителя математики до просвітницької діяльності. Очевидною є істина, що тільки той може навчити, хто вчиться сам.

Вже сьогодні в Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти звертається особлива увага на підготовку вчителів з питань популяризації математичних знань. Для цього протягом року впроваджуються в навчальний процес елементи науково-методичних основ курсу математики, проводяться тренінги та відповідні семінарські заняття.

Ми сподіваємося, що методичні об'єднання вчителів математики, педагогічна громадськість з належною увагою поставляться до проблеми популяризації математичних знань, адже без цього немає майбутнього для нашого предмету в шкільній освіті.

Вадим КІРМАН, доцент кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук

• Результати перевірки

ЯКІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ ДПА УЧНІВ 11 КЛАСІВ

Відповідно до наказів департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 03.03.2014 № 116/0/212-14 «Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах Дніпропетровської області у 2013-2014 навчальному році» та від 22.04.2014 № 241/0/212-14 «Про внесення змін до наказу департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 03.03.2014 № 116/0/212-14» відбулася перевірка якості оцінювання письмових робіт державної підсумкової атестації учнів 11 класів, які навчалися в класах з профільним та поглибленим вивченням математики, претендентів на нагородження золотою та срібною медалями.

Державна підсумкова атестація з математики в 11-х класах проводилась 27.05.2014 у формі інтегрованої письмової роботи (з алгебри та початків аналізу і геометрії) за навчальним посібником «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з математики. 11 клас» (авт.: Мерзляк А.Г., Полонський В.Б., Якір М.С., за редакцією Бурди М.І., доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Посібник складається з чотирьох частин різної складності і форм завдань. Варіанти першої та другої частини добирали навчальні заклади. Номери варіантів третьої та четвертої частини були оголошені 27 травня по обласному радіо (варіанти 4, 39, 54, 89). Атестаційні роботи оцінювалися відповідно до критеріїв, які були визначені в пояснювальній записці посібника. Сума балів, нарахованих за виконані завдання, переводилась за спеціальною шкалою в оцінку за 12-бальною системою оцінювання навчальних досягнень учнів. Рівень навчальних досягнень випускників перевірявся відповідно до чинних навчальних програм з математики (рівні профільний і поглиблений).

Завдання першої та другої частини містили питання всіх змістових ліній курсу математики на початковому, середньому і достатньому рівнях, третьої та четвертої – завдання на перетворення тригонометричних виразів, тригонометричні, показникові, логарифмічні рівняння та системи, ірраціональні нерівності, задачі на побудову графіків, що пов'язані з властивостями обернених тригонометричних функцій, на складання рівняння дотичної до графіку функції, задачі з параметрами на дослідження, геометричні задачі на комбінації кола та чотирикутників, метод допоміжного кола, порівняння площ, властивості перетинів тіл обертання.

Всього на розгляд комісії було подано 372 роботи, із них 297 робіт претендентів на нагородження золотою медаллю і 75 робіт – срібною. Приблизно 10,8 % випускників виконували роботи відповідно до програми поглибленого вивчення математики.

Ретельна перевірка робіт членами обласної комісії виявила, що випускники – претенденти на нагородження вміють розв'язувати найпростіші задачі основних змістових ліній курсу математики. Водночас виконання завдань третьої та четвертої частин засвідчило проблеми у знаннях випускників. Майже половина учнів не змогла провести дослідження в задачах з параметрами; понад 60 % учнів виявили нерозуміння формулювань найважливіших засад математичного аналізу; близько 73 % – не змогли знайти раціональний шлях розв'язання ірраціональних нерівностей. До того ж зазначені помилки мають системний характер і є в більшості робіт.

Зазначено, що шкільні предметні комісії цього року загалом грамотно розробили та застосовували критерії оцінювання робіт випускників. Це пов'язано з неодноразовими семінарами-практикумами, проведеними на базі ДОІППО, системною організацією роботи методичних служб міст і районів.

Але непокоїть недостатня математична та методична підготовка багатьох вчителів математики, які працюють у випускних класах профільного та поглибленого навчання. Масовими є помилки комісій при перевірці завдань 4.1 варіантів 4 та 54 (дослідження рівняння з параметром), 4.1 варіантів 39 та 89 (дослідження умов зростання функції), 4.2 варіантів 4 та 54 (ірраціональна нерівність).

Водночас, надмірно підвищуються вимоги до запропонованих критеріїв, у роботах з коректними поясненнями учнів іноді є необґрунтоване зниження балів внаслідок нерозуміння стилістики математичного тексту, умовного характеру ілюстрацій і схем. Не всі вчителі розуміють, що не потрібно вимагати обґрунтування кожного очевидного кроку в розв'язанні задач.

Комісія визначила найкращі роботи випускників:

Валерія Жованник, СЗШ № 54 Дніпропетровська, учитель – Людмила Андріївна Кухта;

Олена Яременко, технічний ліцей Дніпродзержинська, вчителі: Наталія Миколаївна Волосова та Тетяна Антонівна Дмитренко;

Катерина Левченко, технічний ліцей Дніпродзержинська, вчителі: Наталія Миколаївна Волосова та Тетяна Антонівна Дмитренко;

Ганна Ковригіна, Криворізький гуманітарно-технічний ліцей № 129, учитель – Олександр Анатолійович Копилєв;

Микита Гладиш, Жовтневий ліцей Кривого Рогу, учитель – Тетяна Валентинівна Желтуха;

Анастасія Жданова, СЗШ № 11 Марганця, учитель – Тетяна Володимирівна Постнікова.

Комісія також відзначає високу кваліфікацію вчителів О.П. Семенюк (СЗШ № 13 Дніпропетровська), В.Л. Ваймана і Р.А. Вайман (ліцей природничо-наукового навчання Жовтих Вод), О.Л. Ткачука (Томаківська СЗШ № 2), які найкраще перевірили роботи претендентів на нагородження, звертаючи увагу на нетривіальні помилки учнів.

Обласна комісія вважає за доцільне:

підвищити оцінку 4 учням (СЗШ № 130, 42 Кривого Рогу, КОЛІ, загальноосвітнього ліцею Орджонікідзе);

знизити оцінку 5 учням (ліцей-спеціалізована СЗШ № 10 Марганця, Васильківська СЗШ № 2 і Павлівська СЗШ Васильківського району, Царичанська СЗШ, Дніпровська СЗШ Верхньодніпровського районів).

Для усунення виявлених недоліків і підвищення рівня навчальних досягнень учнів з математики в 2014-2015 н. р. РЕКОМЕНДУЄМО:

Методичним службам відділів освіти:

– проаналізувати результати перевірки робіт обласною комісією;

– провести методичну нараду для керівників навчальних закладів щодо організації особистісно орієнтованого навчання, виконання Державних стандартів та ефективної підготовки учнів до підсумкової державної атестації з математики;

– проаналізувати якість математичної підготовки учнів профільних і спеціалізованих класів для корегування кількості таких класів в області;

– проаналізувати висновки обласної експертної комісії за інформаційними картками учнів для надання адресної допомоги школам;

– зробити порівняльний аналіз результатів ДПА з математики та результатів ЗНО 2014 р.

Керівникам навчальних закладів:

– проаналізувати якість перевірки державної підсумкової атестації з математики шкільними комісіями навчальних закладів;

– скорегувати план внутрішньошкільного контролю за викладанням математики з урахуванням виявлених недоліків;

– проаналізувати кадрове забезпечення вчителями математики випускних класів навчальних закладів усіх рівнів і профілів;

– звертати особливу увагу на рівень фундаментальної математичної підготовки при атестації вчителів математики; для цього ретельно контролювати питання фахової самоосвіти та своєчасність курсової перепідготовки.

Вчителям математики:

– досконало вивчити вимоги стандартів математичної освіти, програм з математики для навчальних закладів різного рівня і профілю, критерії оцінювання якості навчальних досягнень учнів, методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо оцінювання робіт з математики;

– у практиці своєї роботи керуватися вищезазначеними документами і планувати роботу з учнями випускного класу в наступному навчальному році відповідно до вимог програм, державної атестації та ЗНО;

– скорегувати плани самоосвіти, надати більше уваги підвищенню рівня математичної та практичної методичної підготовки вчителів.

Тетяна БУКАРЕВА, голова комісії;
Олена СЕМЕНЮК, секретар комісії;
Вадим КІРМАН, експерт-консультант

Рекомендації до серпневої наради керівників районних/міських методичних об'єднань вчителів математики

1. Управлінням/відділам освіти і відповідним методичним службам:

– проаналізувати якість роботи вчителів математики за підсумками ДПА, ЗНО та з урахуванням матеріалів атестації 2014 року;

– в річному плані 2014-2015 н. р. передбачити моніторингові дослідження рівня професійності вчителів через співбесіди після проходження курсової перепідготовки, анкетування, проведення «круглих столів».

2. Керівникам загальноосвітніх навчальних закладів:

– в річному плані роботи на 2014-2015 н. р. передбачити контроль за якістю впровадження нової програми з математики для учнів 6 класу;

– під час атестації вчителів математики звернути увагу на якість самоосвіти, своєчасність і результативність курсової перепідготовки.

3. Керівникам районних/міських методичних об'єднань:

– проаналізувати ефективність виконання плану минулого року, з'ясувати причини невирішення питань;

– при складанні плану на новий рік користуватися опрацьованими на тренінгу методиками ефективної роботи керівника м/о;

– передбачити в плані роботи на 2014-2015 н. р. постійний контроль за опануванням кожним членом методичного об'єднання вимог Державного стандарту знань з математики;

– продовжити роботу консультативних груп з окремих розділів фахової самоосвіти з урахуванням фактичного рівня професійності.

Акція
«ПОДАРУНОК БІБЛІОТЕЦІ»

Шановні друзі!

Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія
працює для своїх користувачів з першої половини XIX століття.
Відкрита на пожертвування катеринославців у 1834 році,
вона **22 травня 2014 року** святкувала
180-річний ювілей.

• Пропонуємо всім приєднатись до акції **«Подарунок бібліотеці»,** щоб відчути себе дарувальниками, підтримати бібліотеку, фонди якої доступні всій громаді!
• Читачі бібліотеки особливо будуть вдячні новим виданням 2011-2014 років.
• Якщо Ви автор видання – будемо вдячні автографу!
• З радістю приймемо рідкісні книги, рукописи, карти, платівки, ноти, аудіо-, відео-, електронні документи, картини, репродукції, фотографії, листівки та інші цікаві матеріали.
• Ваші подарунки приймуть у секторі обмінно-резервного фонду за адресою: **вул. Ю. Савченка, 10** та в будь-яких інших відділах бібліотеки за адресами: **пр. К. Маркса, 18; вул. Байкальська, 78.**

Довідки за телефонами: (0562) 42-31-19; 42-39 21;
e-mail:http://www.libr.dp.ua;obmen@libr.dp.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ

Що знаєш – то і є знання, а що не знаєш – то і є незнання.
Конфуцій

Ми прийшли в цей світ не для того, щоб вивчити науки, а для того, щоб за допомогою наук стати більш витонченішими, щоб удосконалювати наш духовний світ.
Шалва Амонашвілі

Шкільний курс фізики – основний компонент природничої освіти школярів. Він робить істотний внесок у вирішення завдань загальної освіти, забезпечуючи формування в учнів єдиної фізичної картини Світу, наукового світогляду, розвиток їхніх інтелектуальних, творчих здібностей, прищеплення ціннісних орієнтацій, підготовку до життя в умовах сучасного суспільства.

Головна мета навчання фізики в середній школі – розвиток особистості учнів засобами фізики як навчального предмета, зокрема завдяки формуванню в них фізичних знань, наукового світогляду і відповідного стилю мислення, екологічної культури, розвитку експериментальних умінь і дослідницьких навичок, творчих здібностей до креативного мислення.

Навчально-методичне забезпечення

У 2014-2015 навчальному році вивчення фізики та астрономії у загальноосвітніх навчальних закладах відбуватиметься **за такими програмами:**

Основна школа:

5 клас – Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Природознавство. (За новим Державним стандартом);

7-9 класи – Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізика. Астрономія. 7-11 класи. – К. Ірпінь: Перун, 2005;

8-9 класи з поглибленим вивченням фізики – Програма для 8-9 класів з поглибленим вивченням фізики. (Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклу. – К.: Вікторія, 2009);

Старша школа:

10-11 класи – Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Фізика. Астрономія. (Київ, 2010):

фізика – рівень стандарту;

астрономія – рівень стандарту;

фізика – академічний рівень;

астрономія – академічний рівень;

фізика – профільний рівень;

астрономія – профільний рівень.

Програми факультативів і курсів за вибором – Збірник програм курсів за вибором і факультативів з фізики та астрономії. – Харків: Видавнича група «Основа», 2009.

Організація навчання

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 11.06.2014 № 1/9-303 «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів і структуру 2014-2015 навчального року» тижневе навантаження на вивчення предмета **«Природознавство» у 5 класі** – 2 години.

Розподіл кількості годин предмета **«Фізика» в основній і старшій школі** наведено в таблиці 1:

7 клас	8 клас	8 клас (поглиблене вивчення фізики)	9 клас	9 клас (поглиблене вивчення фізики)	10 клас			11 клас		
					рівень стандарту	академічний рівень	профільний рівень	рівень стандарту	академічний рівень	профільний рівень
1	2	4	2	4	2	3	6	2	3	6

У 7 класі фізика може вивчатися протягом навчального року (по 1 годині на тиждень) або протягом одного семестру (по 2 години на тиждень).

• Предмет **«Астрономія»** вивчається в 11 класі за однією з двох програм:

програмою, що об'єднує академічний рівень і рівень стандарту (розрахованою на 17 годин) або за програмою для профільного рівня (розрахованою на 35 годин).

При потребі, спеціалізовані навчальні заклади (класи) з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназії, ліцеї, колегіуми можуть перерозподіляти у 7-11-х класах кількість годин між навчальними предметами у межах 15 відсотків. При цьому вилучення з навчального процесу предметів інваріантної складової не допускається. Години на їх вивчення можуть перерозподілятися (у бік зменшення) не більше ніж удвічі порівняно з показниками Типових навчальних планів.

Календарно-тематичне планування

Календарно-тематичний план – документ, що сприяє організації навчального процесу відповідно до навчальної програми з предмета й вимог Державного освітнього стандарту (мінімуму змісту освіти). Календарно-тематичне планування розробляє вчитель на рік для кожної паралелі та профілю навчання, його розглядають на засіданні методичних об'єднань, узгоджують із заступником директора з науково-методичної роботи, затверджує директор навчальною закладу.

Рівень розробки календарно-тематичного планування є критерієм професіоналізму вчителя. Зміст плану навчального курсу має відповідати змісту програми, за якою організовано навчання, та навчальному навантаженню вчителя. Записи теми, дати і кількості годин в навчально-тематичному плані мають збігатися із записами в журналі. Кількість годин, передбачених для вивчення окремих тем або розділів, є орієнтовною і може бути зміненою вчителем. Програми надають право вчителю творчо підходити до реалізації їх змісту.

Планування навчального матеріалу

• Предмет «Природознавство». Рекомендації листа Міністерства освіти і науки України від 24.05.2013 № 1/9-368 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі»;

• предмети «Фізика» та «Астрономія». Рекомендації, надані в інструктивно-методичних матеріалах попередніх років, зокрема:

– мінімальна кількість тематичних оцінок (які виставляються у класному журналі та в колонці з написом «Тематична» без зазначення дати) і лабораторних робіт, що оцінюються, для класів, які навчаються за різними програмами (таблиця 2):

Клас		Мінімальна кількість тематичних оцінок	Мінімальна кількість лабораторних робіт, які оцінюються
7		4	6
8		6	8
8 класи з поглибленим навчанням фізики		8	10
9		6	8
9 класи з поглибленим навчанням фізики		8	8
10	Рівень стандарту	6	4
	Академічний рівень	8	4
	Профільний рівень	10	8
11	Рівень стандарту	5	4
	Академічний рівень	7	4
	Профільний рівень	10	8

Мінімальна кількість тематичних оцінювань з предмета «Астрономія» – 3 (після 3-ї, 5-ї та 9-ї тем).

Необхідність збільшення кількості тематичних і лабораторних робіт, що підлягають оцінюванню, визначає вчитель.

У навчальних програмах наведено перелік робіт фізичного практикуму, тематика якого є орієнтовною. Учитель визначає тривалість робіт практикуму – 1 або 2 години. Години, що відведено на фізичний практикум, можна розділяти на частини і проводити роботи в різних семестрах, а також включати ці роботи до переліку експериментальних завдань, які проводяться протягом вивчення теми. Кількість робіт практикуму, яка оцінюється, визначає вчитель залежно від їхньої тривалості та складності. Для узагальнення експериментальних методів пізнання і дослідницьких навичок бажано проводити підсумкові заняття, оцінюючи рівень знань і умінь учнів і, як правило, виставляти тематичну оцінку.

Оскільки матеріальна база фізичних кабінетів не завжди може забезпечити виконання всіх лабораторних робіт і робіт фізичного практикуму, вчитель може замінювати окремі роботи рівноцінними, використовувати різні можливі варіанти, виходячи з наявних умов.

Вимоги до перевірки зошитів регламентують листи Міністерства освіти і науки України «Орієнтовні вимоги до виконання письмових робіт і перевірки зошитів із природничо-математичних дисциплін у 5-11 класах» від 27.12.2000 № 1/9 – 529. Потрібно **звернути увагу** на такі моменти:

– у семестрі має бути не менше однієї письмової (контрольної) роботи з фізики;

– у кожного учня має бути не менше 2-х зошитів (для класних і домашніх робіт, лабораторних робіт (практикуму));

– контрольні (письмові) роботи можна виконувати як у відповідному зошиті, так і на окремих аркушах;

– зошити (аркуші) для письмових і лабораторних робіт мають зберігатися в кабінеті фізики (а в разі його відсутності – в учителя) протягом усього навчального року;

– оцінку за ведення робочих зошитів у журнал не виставляють.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з фізики

Звертаємо увагу на те, що оцінювання навчальних досягнень учнів проводиться відповідно до наказу Міністерства від 30.08.2011 № 996 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти».

Основними видами оцінювання є: поточне, тематичне, семестрове, річне і державна підсумкова атестація.

Тематичне оцінювання здійснюється відповідно до вимог навчальних програм на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми (частини теми) упродовж її вивчення з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних) і навчальної активності школярів.

Під час тематичного оцінювання з фізики мають бути враховані результати навчальних досягнень учнів за трьома напрямами: знання теорії, вміння розв'язувати задачі та виконувати лабораторні роботи. При цьому проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається, хоча логічним буде проведення контрольної роботи, короткочасної самостійної роботи, усного заліку тощо після закінчення вивчення теми чи її частини.

Перед початком вивчення наступної теми вчитель має ознайомити учнів з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю й тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; умовами оцінювання. До обов'язкових видів робіт можуть належати: лабораторні роботи, роботи фізичного практикуму, залік, конференція, самостійна та контрольна роботи тощо.

Державну підсумкову атестацію для учнів основної та старшої школи в 2014-2015 н. р. передбачається провести у письмовій формі з трьох предметів: української мови, математики або історії та з предмета за вибором учнів (11 клас) чи школи (9 клас) за завданнями, розробленими загальноосвітніми навчальними закладами.

Для підготовки учнів до ДПА з фізики та астрономії слід використовувати матеріали попередніх років.

9 клас

Навчальний посібник «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з фізики. 9 клас» (авт.: Засєкіна Т.М., Коваль В.С., Сиротюк В.Д., Чернецький І.С. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

11 клас

Навчальний посібник «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з фізики. 11 клас» (авт.: Непорожня Л.В., Петренко А.М., Галаганюк Л.В., Засєкін Д.О., Селезньов Ю.О., Овсянніков О.А. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014)

Навчальний посібник «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з астрономії. 11 клас» (авт.: Казанцев А.М., Крячко І.П. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Після закінчення навчального року можуть проводитися навчальна практика та навчальні екскурсії з фізики (лист Міністерства освіти і науки України від 06.02.2008 № 1/9-61 «Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій і навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів»). Рішення про доцільність проведення навчальної практики і навчальних екскурсій заклади освіти ухвалюють самостійно.

Проведення занять в кабінеті фізики

Організація навчального процесу в кабінеті фізики здійснюється відповідно до «Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів» (лист МОН України від 20.07.2004 № 601).

Під час проведення занять в кабінеті фізики особливої уваги потребує дотримання правил безпеки життєдіяльності. *Вимоги безпеки наведено в інструктивно-методичних матеріалах*:

«Про використання методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності». (Лист МОН України від 16.06.2014 № 1/9-319);

«Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань розроблення інструкцій з безпеки проведення навчально-виховного процесу в кабінетах природничо-математичного напряму». (Лист МОН України від 17.07.2013 № 1/9-498);

«Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладів». (Лист МОНмолодьспорту від 01.02.2012 № 1/9-72).

Планування роботи районних/міських методичних об'єднань вчителів фізики, астрономії

1. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 затверджено новий Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Відповідно до типових навчальних планів, розроблених до нового Державного стандарту, фізика вивчатиметься у 7-9 класах (7 і 8 класи – 2 години на тиждень. 9 клас – 3 години на тиждень).

Викладання фізики за програмою, розробленою відповідно до нового державного стандарту розпочнеться у 2015-2016 н. р. У зв'язку з цим рекомендуємо методичним об'єднанням спільно з науковцями ДОІППО:

• запланувати заходи з ознайомлення вчителів з вимогами та змістом нових програм для 7-9-х класів, які розміщені на сайті Міністерства освіти і науки України (mon.gov.ua);

• опрацювати вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи, розроблені відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» та наказу МОНмолодьспорту від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти», зареєстрованого у Міністерстві юстиції від 11.05.2011 № 566/19304, які набувають чинності при викладанні фізики в 2015-2016 н. р. (наказ МОН України від 21.08.2013 № 1222);

• взяти участь в обговоренні проекту Концепції профільного навчання, який розміщено на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (рубрика «Громадське обговорення»). Проект Концепції передбачає врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення. Документ визначає мету, завдання, принципи та форми організації профільного навчання;

• обговорити результати проведення Всеукраїнського педагогічного інтерактивного марафону «Суспільний діалог: актуальні питання освіти», який відбувся 5-20 червня 2014 р.

2. У рамках розбудови єдиного інформаційного освітнього простору запланувати:

• участь вчителів фізики та астрономії в обласному конкурсі проектів «Intel® Навчання для майбутнього» (жовтень – грудень 2014);

• оновити матеріали Віртуального методичного об'єднання вчителів фізики та астрономії району (області);

• провести районний/міський конкурс «Електронне портфоліо вчителя фізики».

3. Для підвищення якості природничо-математичної освіти розглянути на засіданнях методоб'єднань такі питання:

• стан викладання фізики та астрономії за підсумками 2013-2014 н. р.;

• форми та методи роботи з обдарованими учнями (проаналізувати результативність участі школярів міста, району в олімпіадах, конкурсах МАН, Всеукраїнському фізичному конкурсу «Левеня», Міжнародному інтерактивному природничому конкурсі «Колосок».

Для поширення передового педагогічного досвіду провести творчий звіт вчителів, які атестуються, у формі ділової гри: «Я роблю це так» (за критеріями конкурсу «Учитель року»).

Методичні рекомендації в електронному вигляді розміщені на сайті www.doippo.dp.ua та сайті вчителів фізики і астрономії Дніпропетровської області: http://tatvitselena.ucoz.ru/

Тетяна ПОТАПОВА,
старший викладач
кафедри природничої освіти

ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ у 2014–2015 н. р.

У 2014–2015 н. р. учні 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів вивчають інформатику за програмою «Інформатика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (автори Жалдак М.І., Морзе Н.В., Ломаковська Г.В., Проценко Г.О., Ривкінд Й.Я., Шакотько В.В.) із розрахунку – 1 година на тиждень (всього 35 годин); ознайомитися з програмою можна на сайті МОНУ (www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/).

Нагадуємо, що відповідно до програми, розподіл змісту і навчального часу є орієнтовним. Учитель має право коригувати послідовність вивчення тем залежно від методичної концепції та конкретних навчальних ситуацій, від рівня підготовки учнів і сформованості у них предметної ІКТ-компетентності, обираючи найбільш доречну для конкретного навчального закладу або класу траєкторію навчання. Водночас, у 6 класі не можна змінювати логічну послідовність теми «Поняття операційної системи» щодо всіх інших, тому що для вивчення тем «Мультимедіа», «Текстовий процесор» і «Комп'ютерні мережі» необхідні сформовані поняття учнів про файлову систему і навички виконання операцій з файлами і папками. Запропонована кількість часу на вивчення кожної теми також є орієнтовною, вчитель може її змінювати (до 15 % від загального навчального часу для кожного класу). При цьому вчитель має забезпечити рівень навчальних досягнень учнів, зазначених у програмі з кожної теми.

Так само, як і в 5 класі, – навчальний час на вивчення курсу інформатики рекомендується розподіляти таким чином:

– 30 % навчального часу – на засвоєння теоретичних знань,

– 70 % – на формування практичних навичок роботи із сучасною комп'ютерною технікою та ІКТ.

Під час вивчення курсу обов'язковим є проведення десяти практичних робіт. Практичні роботи, зазначені в програмі, є обов'язковими для оцінювання всіх учнів класу. Учитель може самостійно визначати форму проведення цих робіт (лабораторні роботи, практикуми, навчальні проекти, колективна робота в Інтернеті тощо). Зміст завдань треба добирати так, щоб тривалість їх виконання не перевищувала 20 хвилин (санітарні норми щодо тривалості безперервної роботи за комп'ютером учнів цієї вікової категорії).

В основу побудови змісту навчання й вимог до загальноосвітньої підготовки учнів інформатики за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти покладено компетентнісний підхід, відповідно до якого підсумком навчання інформатики є сформовані на основі здобутих знань, умінь і навичок, досвіду навчальної та життєвої діяльності, вироблених ціннісних орієнтацій, позитивної мотивації предметна ІКТ-компетентність і ключові компетентності, зокрема – інформаційно-комунікаційна, навчальна, комунікативна, математична, соціальна, громадянська, здоров'язбережна. Нагадуємо, що для вчителя компетентнісний підхід – це перехід від передання знань до створення умов для активного пізнання та отримання дітьми практичного досвіду. Для учнів – перехід від пасивного засвоєння інформації до її активного пошуку, освоєння, критичного осмислення та використання на практиці.

Серед найтиповіших методів формування компетенцій учнів: звернення до досвіду учнів; відкрите обговорення нових знань; розв'язування проблемних задач і обговорення проблемних ситуацій; організація дискусій; ігрова діяльність; проектна діяльність.

Учитель, який використовує компетентнісний підхід у навчанні, повинен: виявляти повагу до учнів, до їхніх думок і питань; відчувати проблемність ситуацій, що вивчаються; пов'язувати матеріал, що вивчається, з повсякденним життям та інтересами учнів, враховуючи їхні вікові особливості; закріплювати знання та вміння на практиці; планувати уроки, використовуючи різні методи і форми навчання; визначати мету та оцінювати рівень її досягнення разом із учнями; оцінювати досягнення учнів не лише балами, а й змістовною характеристикою.

Сьогодні сучасна людина має великий вибір комп'ютерної техніки та різних операційних систем. Найпопулярнішими з них є операційні системи сімейства Windows, Linux, Mac OS, а для мобільних пристроїв – це операційні системи Android та iOS. У зв'язку з цим рекомендується при викладанні акцентувати увагу учнів на спільні властивості об'єктно-зорієнтованих сучасних операційних систем, тобто – на наявне поняття об'єкта, над яким можна виконувати певні дії та який має певні властивості.

Підручники з інформатики для 6 класів загальноосвітніх навчальних закладів мають деякі відмінності.

«Інформатика. 6 клас» (автори Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П., Кузьмінська О.Г., Саражинська Н.А.), видавничий дім «Освіта».

Навчальний матеріал підручника структуровано згідно з базовою навчальною програмою. Загальна кількість тем підручника відповідає кількості годин, передбачених програмою на вивчення курсу протягом року; теми згруповані відповідно до розділів чинної навчальної програми. В межах кожної теми (уроку) передбачені різні види діяльності учнів, для кожного з яких виділена окрема рубрика: «*Обговорюємо*», «*Працюємо в парах*», «*Діємо*», «*Досліджуємо*», «*Узагальнюємо*».

На початку кожної теми пропонується карта знань: «*Ти дізнаєшся*», а для узагальнення та рефлексії наприкінці теми передбачена рубрика «*Повторюємо*», в якій наочно подано основний матеріал теми. Рубрика «*Словничок*» містить перелік нових термінів, які вивчалися в цій темі; в рубриці «*Оціни свої знання та вміння*» учням пропонують відповідно до переліку знань і вмінь, яких вони мали набути протягом вивчення теми, і оцінити свої знання та вміння.

Підручник «Інформатика. 6 клас» (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.) Видавництво «Генеза»

Структура підручника цього авторського колективу для 6 класу аналогічна структурі відповідного підручника для 5 класу. В основу викладення навчального матеріалу в підручнику покладено об'єктний і алгоритмічний підходи.

Наприкінці кожного пункту розміщено рубрику «*Найважливіше у цьому пункті*» з узагальненням навчального матеріалу, наведені запитання для самоконтролю, які розподілені за рівнями навчальних досягнень, тренувальні вправи та практичні завдання для формування основних складових предметної ІКТ-компетентності. Учитель може використати їх безпосередньо на уроці або як домашнє завдання.

Завдання, наведені після кожного пункту, диференційовані за рівнем складності. Їхня кількість дещо перевищує потрібну для використання на уроках і вдома.

Для методичної підтримки викладення навчання інформатики за цим підручником автори створили веб-сайт **«Інформатика для всіх» (http://allinf.at.ua),** на якому розміщено різноманітні методичні та дидактичні матеріали: календарне планування курсу, файли-заготовки для виконання тренувальних вправ і практичних робіт, корисні посилання, інші матеріали.

Зазначаємо, що навчальні заклади, які обрали програму «Інформатика. 5-9 класи загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу» (за ред. академіків НАПН України А.М. Гуржія і В.Ю. Бикова), **у 6 класі** навчаються далі за цією програмою.

Для **учнів 5 класу** чинні інструктивно-методичні рекомендації, що містяться у листі МОН України від 24.05.2013 № 1/9-368 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі», ознайомитись з якими можна на сайті МОНУ за адресою http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/methodical-recommendations/. **Для учнів 7-11-х** класів чинні рекомендації, що містяться у листі МОН від 01.06.2012 №1/9-426 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 17-22, 2012 р.). Наголошуємо на тому, що чинність навчальних програм слід перевіряти у переліку навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2014-2015 н. р.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до вимог, затверджених наказом МОН від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Нагадуємо, що в навчальному процесі можна використовувати лише ту навчальну літературу, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. Для цього слід ознайомитися з переліком навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОНУ для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Наводимо також **перелік вільно поширюваного програмного забезпечення та орієнтовні посилання для завантаження.**

Офісний пакет «OOo4kids» містить необхідний мінімум засобів для роботи в школі, україномовний зрозумілий дітям інтерфейс. Офіційний сайт http://educoo.org/TelechargerOOo4Kids.php містить версії різними мовами та для різних операційних систем.

Ширші можливості має офісний пакет Libreoffice. Офіційний сайт http://www.libreoffice.org/.

Операційну систему Лінукс можна завантажити на офіційних сайтах Убунту (http://www.ubuntu.com/), Мінт (http://linuxmint.com/) та інших.

Андрій ПАНЬКОВ, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення змісту освіти основної та старшої школи відділення науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти;
Андрій МІРОШНИЧЕНКО, доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами, кандидат філософських наук

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ
ПРИ ВИКОНАННІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ПРОЕКТІВ

Знайди всьому початок, і багато зрозумієш.
Козьма Прутков

Не лише сама істина дає впевненість, але й пошук її.
Блез Паскаль

Ніщо так людину не вчить, як досвід.
Антон Макаренко

Одним із шляхів реформування освіти в Україні, як зазначено у Державній національній програмі «Освіта», є створення і запровадження у навчально-виховний процес таких освітніх інновацій, які сприятимуть розкриттю і розвиткові позитивного інтелектуально-особистісного потенціалу учнів.

Цьому завданню відповідають інноваційні розробки, що спрямовані на формування пізнавальної активності учнів.

Дослідження таких науковців, як: Л.П. Аристова, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, М.І. Єнікєєв, Б.П. Єсипов, Л.В. Занков, М.М. Левіна, І.Я. Лернер, В.І. Лозова, М.І. Махмутов, П.І. Підкасистий, М.М. Скаткін, І.Ф. Харламов, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна – створили основу для сприйняття пізнавальної активності школярів як діяльнісного ставлення особистості до світу.

Аналіз літератури і практичний досвід допомогли виділити **основні шляхи організації пізнавальної активності, які існують у сучасній школі.** Перший шлях спирається на ***співставлення змісту матеріалу з дидактичними методами.*** Є.Я. Голант, І.Т. Огородніков вважають, що таке співставлення є засобом, який забезпечує глибше розуміння та засвоєння навчального матеріалу, розкриття його зв'язків і закономірностей, формування міцної системи знань, умінь, навичок. Другий шлях організації пізнавальної активності учнів пов'язаний із використанням ***проблемного навчання,*** що на думку багатьох дидактів, психологів (Н.Г. Дайрі, І.Я. Лернер, О.М. Матюшкін, М.І. Махмутов, М.М. Скаткін, І.Ф. Харламов та ін.) є важливим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів. Третій шлях пов'язаний ***з використанням різноманітних прийомів підготовки до активного сприйняття навчальної інформації.*** Це можуть бути *попередні самостійні, практичні роботи, спостереження, аналіз життєвих явищ*. Четвертий шлях передбачає ***застосування різних видів самостійних робіт школярів.***

У дослідженні С.Е. Генкал (Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка) формування пізнавальної активності відбувалося шляхом залучення *учнів до роботи над індивідуальними освітніми проектами*, що відтворюють пізнавальні потреби, інтереси і створюють пізнавальний шлях учнів у здобутті знань.

Як свідчить досвід роботи вчителів хімії Дніпропетровської області (І.Б. Матвієнко, СЗШ № 132 – «Розвиток пізнавальної активності учнів на уроках хімії» та І.В. Унченко, НВК № 138 – «Розвиток креативного мислення учнів на уроках хімії», Дніпропетровськ; О.А. Волобоєва, Навчальний центр професійної освіти, Нікополь – «Використання інтерактивних методів для розвитку інноваційної особистості учня»; Н.О. Лисенко, Піщанська СЗШ Новомосковського району – «Проблеми викладання хімії в сучасних умовах сільської школи»; Н.А. Палагута, Царичанська СЗШ – «Елементи проблемного навчання в розвитку інноваційної особистості»; Л.П. Шевченко, Синельниківська СЗШ № 5 – «Розвиток креативного мислення на уроках хімії засобами проектних технологій в умовах інформатизації навчального процесу»; Т.Л. Нечипоренко, Криворізький навчально-виробничий центр – «Професійне спрямування викладання хімії», при виконанні індивідуальних освітніх проектів учні самі обирали рівень складності проекту у відповідності з інтересами та пізнавальними можливостями, формулювали проблему, мету, гіпотезу, шукали шляхи вирішення проблеми проекту. Тому важливим надбанням цієї діяльності було досягнення майстерності та компетентності у вибраній сфері. Слід зазначити, що учні переважно вибирали складні види активності, які потребують демонстрації своїх здібностей.

Виконання учнями профільних класів (О.Є. Артем'єва, СЗШ № 67 еколого-економічного профілю Дніпропетровська – «Інформаційні паспорти як елементи освіти сталого розвитку» та Н.І. Шумська, СЗШ № 31 «Лабораторія Інтернет- і медіатехнологій в природничій освіті»; О.Ю. Сидорова, ліцей природничо-наукового навчання, Жовті Води – «Системний підхід до викладання хімії в умовах профільного навчання») індивідуальних освітніх проектів вплинуло на розвиток всіх компонентів пізнавальної активності. Розвиток ***операційного*** компоненту виявився (Т.В. Дейнега, СЗШ № 25 – «Активізація розумової діяльності та виховання творчої особистості шляхом впровадження нестандартних уроків»; О.П. Шовкопляс, Шульгівський НВК Петриківського району – «Метод порівняння та інформативні технології в процесі активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках хімії»; Л.М. Ребізант, Кам'янська СЗШ Нікопольського району – «Забезпечення практичної спрямованості хімічних знань учнів через міжпредметні зв'язки») у формуванні в учнів таких умінь і навичок, як аналіз, порівняння, узагальнення, абстрагування, систематизація, виявлення причинно-наслідкових і міжпредметних зв'язків, закономірностей, самостійність і критичність мислення, практичне застосування набутих знань для поглиблення і подальшого використання. Формування ***мотиваційного*** компоненту проявлялося (В.Я. Богданова, П'ятихатська СЗШ № 1 – «Інтеграція знань при викладанні предметів природничо-математичного циклу»; В.А. Чистик, Новопавлівська СЗШ Межівського району – «Використання ІКТ на уроках хімії»; Л.Є. Башлій, Покровська НСЗШ – «Використання інтерактивних технологій на уроках хімії») у загальній спрямованості учнів на пізнання, позитивному ставленні до самостійної пізнавальної діяльності, сформованості пізнавального інтересу, пізнавальних потреб та ініціатив. Розвиток ***особистісного*** компоненту здійснювався (І.А. Аненко, СЗШ № 75, Інгулецький район Кривого Рогу – «Використання інноваційних технологій на уроках хімії») шляхом впровадження в навчально-виховний процес різних елементів інноваційних педагогічних технологій через формування допитливості, вдумливості, схильності до участі в дискусіях, інтелектуальній рефлексії, прагнення до самовдосконалення, самокритичності, схильності до самовияву, ініціативності особистості, уміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки.

Дослідження довело, що проявами пізнавальної активності учнів як якісної характеристики особистості є: інтенсивність, довільність, своєрідність методів і засобів пізнання. Інтенсивність – це пошук проблемних питань у змісті матеріалу та створення проблемних ситуацій, які стимулюють виникнення самостійної пізнавальної діяльності. Довільність – це прагнення до самостійного пошуку розв'язання пізнавальної задачі, фактор розвитку і підтримання пізнавальної активності. Своєрідність досвіду та прийомів пізнання передбачає засвоєння засобів наукового пізнання та створення власного стилю освітньої діяльності.

Слід зазначити, що, як риса особистості, – пізнавальна активність відбиває психологічну і практичну готовність особистості, що виявляється в спрямованості, прагненні до діяльності, здібностях і передбачає володіння засобами самостійної пізнавальної діяльності – опорними знаннями і методами пізнання, прийомами розумової діяльності, навичками аналізу, синтезу, узагальнення інформації.

Отже, пізнавальна активність визначає спрямованість особистості, характер сприйняття людиною явищ світу, методологію поведінки і дій, і є ідеологічною детермінантою творчості.

Рекомендації керівників методичних об'єднань вчителів хімії: «Креативність та її вплив на продуктивність професійної праці вчителя»

Нові тенденції і глибокі зміни у розвитку освіти потребують переосмислення як повсякденної освітньої практики і методів роботи, так і критичного перегляду фундаментальних теоретичних підходів до освіти, пошук нових парадигм.

Заслухавши виступи учасників обласної наради керівників методичних об'єднань вчителів хімії, проаналізувавши виставку, організовану педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів Дніпропетровської області, учасники наради **рекомендують:**

Редакції обласної педагогічної газети «Джерело»:

• **створити** постійні рубрики з питань упровадження нових педагогічних технологій в загальноосвітніх навчальних закладах області, України;

Кафедрі природничої освіти ДОІППО:

• **застосовувати** в діяльності педагогічних працівників методичні рекомендації МОН України щодо розвитку творчого мислення учнів різних вікових груп;

• **працювати** далі над упровадженням скорегованого Державного стандарту, звернувши увагу на формування галузевих компетентностей;

• **посилити** роль інститутів як науково-методичних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, упровадження педагогічної інноватики, розвитку педагогічної творчості;

• **формувати** сучасного педагога через систему підвищення кваліфікації, яка передбачає фахову спрямованість, психолого-педагогічний супровід, соціально-гуманітарний цикл та отримання знань з інформаційно-комунікативних технологій;

• **підвищувати** рівень творчості педагогічних працівників в умовах реалізації моделі розвиткової освіти, акцентуючи на активному застосуванні досягнень науки, передового педагогічного досвіду, вдосконаленні форм і методів навчально-виховної роботи, розвитку вмінь самостійно аналізувати свою діяльність;

• **передбачити** проведення тематичних педрад, науково-практичних семінарів, відкритих уроків, позаурочних заходів, захистів учительських і учнівських проектів, взаємовідвідування уроків, педагогічні читання тощо.

Працівникам методичної служби (завідувачам рай/міськ/во, методистам):

• ширше **застосовувати** технології креативної освіти через курси підвищення кваліфікації керівних кадрів та учителів, на сторінках ЗМІ, досліджувати можливості обміну досвідом між освітянами України.

Педагогічним працівникам ЗНЗ, науковцям ВНЗ:

• **визначити** основні напрямки роботи на V етапі обласної наукової проблеми, продовжити роботу творчої групи з реалізації завдань обласної та шкільної проблеми;

• **впроваджувати** інноваційні процеси і навчальні програми: вивчення зразків інноваційного педагогічного досвіду, підтримка й аналіз інноваційної діяльності;

• **сприяти** проведенню науково-дослідної роботи у напрямку розробки методології та технології креативної освіти, впровадження наукових результатів у теорію і практику освітянських закладів;

• **забезпечувати** об'єктивність діагностики навчальних досягнень учнів шляхом упровадження ефективних сучасних методик, зокрема тестування;

• **застосовувати** в процесі вивчення предметів природничо-математичних дисциплін і трудового навчання історичний підхід до вивчення понять, законів і теорій;

• **спрямовувати** роботу методичних об'єднань на створення цілісної системи психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості школяра для самореалізації кожної дитини у творчому освітньому середовищі;

• **проаналізувати** зміст чинних програм і підручників для переорієнтації процесу навчання з інформативної форми на активізацію самостійної роботи учнів і студентів шляхом упровадження інформаційних технологій;

• **спрямувати** роботу ШМПК на підвищення якості навченості учнів на основі системного аналізу даних моніторингових досліджень рівня предметної підготовки, результатів ДПА, ЗНО шляхом упровадження продуктивних та інформаційних освітніх технологій і компетентнісного підходу до навчання;

• **підготувати, провести і проаналізувати** відкриті уроки, заняття, які демонструють реалізацію компетентнісного підходу до навчання, нестандартні форми і методи навчання, володіння продуктивними технологіями, спрямованими на розвиток особистості учня;

• **виявляти, підтримувати і поширювати** передовий педагогічний досвід кращих вчителів області, своєчасно поповнювати «банк інформації» з проблеми креативної освіти в області;

• включати до плану роботи проведення семінарів, творчих звітів кращих вчителів з питань використання інноваційних технологій і реалізації завдань креативної освіти;

• **впроваджувати** нові дидактико-методичні засоби, що допомагають моделювати навчально-виховний процес і сприяють розвитку творчої особистості;

• **організувати** участь вчителів у професійних конкурсах: «Учитель року», «Молодий вчитель – кращий за професією», «Урок року» тощо;

• **створити** картотеку кращого досвіду вчителів закладу (за орієнтованою формою);

• **забезпечити** методичний супровід допрофільного навчання в основній школі, профільного навчання в старшій школі;

• **здійснювати** виїзні засідання на базі шкіл, в яких вчителі природничо-математичного циклу та трудового навчання застосовують інноваційні технології креативної освіти.

Орієнтовна тематика засідань методичних об'єднань, «круглих столів», конференцій:

1. Методика хімії як наука і освітні технології.
2. Форми організації навчання хімії у сучасних навчальних технологіях.
3. Самоосвіта у навчанні хімії.
4. Перспективні напрямки впровадження сучасних технологій навчання хімії.
5. Телекомунікаційні проекти в шкільній хімічній освіті.
6. Педагогічно доцільна суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя й учнів у профільному навчанні в школі.
7. Особисті якості вчителів та учнів як основа самопізнання, самоактуалізації, самореалізації й самовизначення особистості в процесі профільного навчання.
8. Інформаційні паспорти як елемент освіти для сталого розвитку.
9. Розвиток інтелектуальних компетентностей учнів через використання ІКТ при вивченні хімії.
10. Метод порівняння та інформаційні технології в процесі активізації пізнавальної діяльності.

Звертаємо увагу! Кафедра природничої освіти (Л.М. Зламанюк) протягом останніх років підготувала **рекомендації щодо діяльності вчителів хімії:**

Місце і роль самосвідомості учителя у моделі його професійної компетентності (2013).

Про вивчення хімії у 2012-2013 н.р.

Організація самостійної роботи вчителів природничо-математичного циклу (2012).

Інтерактивні техніки як засіб розвитку самостійного творчого мислення учнів (2011).

Удосконалення процесу навчання хімії (2010).

Ефективному уроку – творчий пошук (2009).

Діяльнісний підхід до навчання учнів (2008).

Особливості впровадження продуктивних технологій у навчально-виховний процес сільського закладу (2007).

Особистісно орієнтований підхід у навчально-виховному процесі з хімії – шлях до виявлення і формування творчої обдарованості (2006).

Людмила ЗЛАМАНЮК, завідувач кафедри природничої освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКОВОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Суспільству потрібен вчитель, який гнучко мислить і нестандартно діє на динамічно змінному концептуальному терені сучасної освіти, використовує нові форми і методи навчання та виховання. В наш час у рамках концепції розвиткового навчання розроблено різні технології, що мають свої цільові орієнтації, особливості.

Розвиткове навчання – це новий, активно-діяльнісний спосіб (тип) навчання, що змінює пояснювально-ілюстративний спосіб (тип); це – цілісна педагогічна система, альтернативна традиційній системі шкільного навчання. В кінці 1980-х рр. з'явилися перші школи, які почали втілювати концепцію розвиткового навчання.

Схема такого навчання виникла не на порожньому місці. Скільки існує школа взагалі – стільки кращі уми вирішують проблему: як вчити, чому вчити, що розвивати. Розвитковий характер навчання в технології Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова пов'язаний із тим, що його зміст побудований на основі теоретичних знань. Відповідно до теорії про два типи спілкування і мислення, існує 2 складові мислення: емпірична і теоретична. В основі емпіричних знань – спостереження, наочні уявлення, знання про зовнішні властивості предметів; понятійні узагальнення утворюються шляхом виділення загальних властивостей при порівнянні предметів. Емпіричне мислення спрямоване на згрупування предметів і явищ, класифікацію їх.

Головна мета сучасної школи – забезпечити засвоєння школярами визначеного кола умінь, знань і навичок, які їм будуть потрібні у різних сферах життя. У практичній діяльності вчителі використовують такі технології розвиткового навчання: проектне, проблемне, колективна взаємодія (КСВ).

Проектне навчання створює умови, за яких учні самостійно й охоче отримують нові знання і комунікативні вміння з різних джерел, працюючи в різних групах. Розвиток дослідницьких умінь (збір інформації, спостереження, експериментування, побудова гіпотез, узагальнення) – розвиває системне мислення. Формами представлення результатів дослідної діяльності є: альбоми, учнівські виставки, відеофільми, натуральні об'єкти. Ефективніше проектний метод реалізується в рамках викладання на профільному уроці. Один із його варіантів – проектування опорних конспектів, які є наслідком колективної вправи – «мозкового» штурму.

Система проектування опорних конспектів засвоюється учнями через логіко-сенсові моделі. Основною складовою проектного навчання є **проблемне навчання,** яке допомагає розвитку вміння учнів мислити на рівні взаємозв'язків і взаємозалежностей. Учитель не лише повідомляє дітям висновки науки, але веде їх шляхом відкриття, заохочує стежити за діалектичним рухом думки до істини, робить їх співучасниками наукового пошуку. Це відповідає природі мислення як процесу, спрямованого на відкриття нових для дитини закономірностей, шляхів вирішення пізнавальних і практичних проблем.

Реалізуючи технологію проблемного навчання, викладач використовує проблемні питання у формі пізнавальної задачі. Навчальне завдання створює ситуацію «розриву», в яку за допомогою вчителя «занурюються» учні. Вони самі фіксують «розрив» між наявними у них знаннями і вміннями, необхідними для вирішення певної задачі. Навчальне завдання в технології розвиткового навчання схоже на проблемну ситуацію. Це незнання, зіткнення з чимось новим, невідомим, але розв'язання навчальної задачі потребує знаходження не конкретного виходу, а загального способу дії, принципу вирішення низки аналогічних завдань.

Учитель має включитися в пошукову діяльність учнів та організувати її «зсередини». Є дві умови: по-перше, вчитель має стати реальним учасником сучасного пошуку, а не його керівником, по-друге, він не має нав'язувати учням «правильний» шлях вирішення. Коли навчальна задача розв'язана, вчитель має організувати аналіз і оцінку знайденого рішення.

Визначення навчальної задачі, її спільне з учнями розв'язання, організація обговорення знайденого способу дії – такі три складові цього методу, адекватного меті та змісту навчання.

Включаючись у спільну з учнем навчально-пошукову діяльність, вчитель спрямовує її, спираючись на прогностичну оцінку можливостей учнів, відповідно до якої він перебудовує умови навчального завдання на кожному черговому етапі його вирішення.

Стиль навчального співробітництва можна варіювати в широких межах – від легкодовірчого до жорстковимогливого, але суть його завжди одна і та ж – вчитель не веде учня за собою, а лише допомагає йому визначити чергову мету і відшукати оптимальний шлях до неї.

Для того, щоб кожен учень міг діяти як суб'єкт навчально-пошукової діяльності, він має взаємодіяти не лише з учителем, а й з іншими суб'єктами діяльності. Бути суб'єктом навчання учень може, якщо він діє не поряд з іншими учнями і незалежно від них, а разом із ними, якщо його діяльність відбувається в рамках колективного навчального діалогу. Уміння організувати і підтримувати колективний навчальний діалог є складним компонентом методичної майстерності вчителя.

Біологія – це один із тих навчальних предметів, при вивченні якого велику роль грає комп'ютерна підтримка і, особливо, застосування мультимедійних технологій, вважає Т.В. Середа, учитель біології СЗШ № 2 Верхньодніпровська. Вона використовує роботу з картами понять, маркування тексту, складання кластерів (графічне викладання матеріалу). Вибираючи головні поняття, учитель пише їх на дошці в центрі або в центрі аркуша. Навколо нього – ознаки, які характеризують поняття. З'єднують всі слова стрілочками, показуючи взаємозв'язки, які логічно випливають одне з іншого. Разом із цим учні створюють проекти слайдів. Такі форми роботи зараз упроваджують багато вчителів біології області.

Теоретична система розвиткового навчання істотно впливає на розвиток емоційної сфери учнів. Вже сам навчальний інтерес, що виникає внаслідок рефлексивної оцінки проблемної ситуації, є складним емоційним переживанням, що породжує невдоволеність собою, своєю некомпетентністю, спроектоване на об'єкт дії. Це переживання спонукає учня шукати ключ до розуміння проблемної ситуації, не дозволяючи вдовольнитися підказаним іззовні або випадково знайденим способом виходу з неї. В учня виявляються вольові якості, завзятість і наполегливість у досягненні мети, широкі і стійкі пізнавальні інтереси. Він прагне завершити розпочату справу, не відмовляється від виконання завдання, а шукає шляхи вирішення.

Ми починаємо працювати з новою програмою з ботаніки.

Особливістю програми для 6 класу є послідовне функціональне пояснення життєдіяльності для клітинного і організмового рівнів на прикладі одноклітинних та багатоклітинних організмів (квіткових рослин і грибів). Вивчення живої природи починається з вивчення будови клітини як структурно-функціональної одиниці живого (тема «Клітина») та як самостійного організму (тема «Одноклітинні організми»). Розглядається різноманітність одноклітинних організмів на прикладах окремих видів, їх поширення та ролі у природі й житті людини. Формується уявлення про відсутність чіткої межі у будові та функціонуванні між рослинами та тваринами на одноклітинному рівні. Є й інші зміни у підходах до викладання ботаніки, які учителю треба осмислити та враховувати в своїй роботі.

При виборі методів навчання ботаніки слід враховувати зміст навчального матеріалу і конкретні навчально-виховні завдання, які належить вирішити, оснащеність кабінету біології навчальним обладнанням, наявність роздаткового матеріалу, вікові особливості учнів, рівень їхньої підготовки. Так, недоцільно на перших етапах вивчення біології використовувати лекцію. Вона потребує тривалої уваги, складної розумової діяльності, охоплює великий обсяг знань. Тому лише в кінці розділу «Рослини» можна використовувати невелику шкільну лекцію.

При вивченні важливо використовувати поєднання методів, щоб один метод доповнював інший. Наприклад, розповідь вчителя про умови перебігу фотосинтезу поєднується з демонстрацією дослідів, що доводять поглинання вуглекислого газу і виділення кисню рослинами на світлі, що без вуглекислого газу крохмаль у листках не утворюється. Розповідь учителя про процеси життєдіяльності клітини доповнює демонстрація кінофільму «Рослинна клітина». Водночас не слід використовувати занадто велику кількість методів, оскільки часте переключення з одного методу на інший може призвести до розпорошування уваги учнів, викликати перевантаження навчального процесу на уроці.

Для перебудови навчання потрібне використання активних методів: проблемних бесід, дослідів, пізнавальних ігор, самостійної роботи з книгою. Так, бесіда має заохочувати учнів думати, а не лише відтворювати знання тих чи інших фактів. Необхідно ширше використовувати специфічні для біології методи: спостереження, експеримент, практичну роботу на навчально-дослідній ділянці, в кабінеті біології – в поєднанні з бесідою, розповіддю, роботою з підручником. Ці методи сприяють вирішенню навчально-виховних завдань при навчанні ботаніки, розвитку мислення, практичних умінь, подоланню формалізму в знаннях учнів; надають навчанню ботаніки діяльнісний характер, тому є найбільш ефективними.

Метод спостереження є органічною частиною будь-якого біологічного дослідження і також широко використовується у навчанні, при цьому технологія його застосування спрощена. Метод спостереження орієнтує на чуттєве сприйняття досліджуваного об'єкта або процесу, сприяє виявленню зв'язків між об'єктами і явищами, найповнішому їх пізнанню.

У програмі з ботаніки передбачено: проведення учнями спостережень: за рослинами в природі восени, за ранньоквітучими та іншими рослинами, за розвитком пагона з бруньки, за ростом і розвитком рослин у природі, на навчально-дослідній ділянці, на полях; за життям рослин різних родин восени, за життям рослин – представників різних відділів у зимовий час. У вимогах до знань і вмінь учнів 6-7 класів передбачено вміння проводити спостереження в природі за сезонними змінами в рослинному світі і оформляти результати спостережень.

Щоб метод спостереження давав добрі результати, вчитель має навчати школярів спостерігати за біологічними об'єктами, формувати біологічні поняття, виявляти теоретичні закономірності. В іншому разі учні будуть недостатньо осмислювати факти, фіксувати лише зовнішні прояви, не заглиблюючись в їхню сутність, не завжди розумітимуть закономірності явищ.

Головну роль в організації діяльності учнів при спостереженнях грає завдання. При організації спостереження важливо чітко визначити його мету, правильно вибрати об'єкт, орієнтувати учнів на розгляд потрібних фактів, виявлення закономірностей явищ, їхньої сутності, причинно-наслідкових зв'язків. На перших етапах завдання з проведення спостереження мають бути особливо чіткими і розгорнутими, визначати послідовність дій учнів, націлювати на фіксацію результатів спостереження у вигляді малюнка, схеми, таблиці, формулювання висновку. Необхідно ретельно контролювати навчальну діяльність, перевіряти результати, допомагати робити висновки. Для методу спостереження характерна велика різноманітність – залежно від об'єкта вивчення. Одна річ – спостереження макрооб'єктів, інша – мікрооб'єктів. Спостереження в кабінеті біології відрізняються від спостережень у природі. Все це необхідно враховувати при визначенні особливостей пізнавальної діяльності учнів.

При проведенні спостережень діяльність учнів може бути організована або в ілюстративному, або в пошуковому плані. На перших етапах вивчення біології спостереження мають переважно ілюстративний характер і діяльність учнів спрямована на сприйняття об'єктів в цілому, на виявлення особливостей будови рослинних організмів у зв'язку з довкіллям. Учні спостерігають за змінами рослин восени, за будовою рослинного організму, клітини, органів. Потім позв'язують спостереження з раніше отриманими знаннями. За допомогою спостережень учні виявляють причинно-наслідкові зв'язки, закономірності явищ, з'ясовують їхню сутність. Спостерігаючи мікрооб'єкти, учні працюють фронтально, вчитель допомагає школярам, демонструючи клітину на таблиці, моделі, робить замальовки на дошці, контролює роботу учнів: переглядає їхні малюнки в зошитах, вислуховує відповіді на запитання. Тільки після того, як будуть сформовані вміння працювати з мікроскопом, готувати мікропрепарати, знаходити об'єкт спостереження, учням пропонують завдання пошукового характеру, які підвищують їх пізнавальну самостійність. Так, вивчення рослинної клітини починається з розгляду великих клітин плодів томата спочатку неозброєним оком. Потім клітини томатів розглядаються під лупою. Розгляду клітин шкірки цибулі передує розповідь вчителя з використанням таблиці, мікрофотографій, діафільму, моделі клітини, малюнка крейдою на дошці під час опису будови клітини. Тільки потім учні розглядають мікропрепарати і замальовують побачене в зошиті. Учитель контролює сприйняття учнів, переглядає їхні малюнки, ставить запитання, в кінці проводить бесіду, пропонує описати побачене під мікроскопом. У такому разі спостереження має ілюстративний характер, а діяльність учнів – репродуктивний.

На наступних уроках учні проводять спостереження мікрооб'єктів більш самостійно і в пошуковому плані, з урахуванням складності об'єкта дослідження. Так, при вивченні внутрішньої будови листка учні спочатку розглядають листок неозброєним оком, відділяють шкірку з його нижньої і верхньої сторін, розглядають на світло і визначають її колір. Потім вчитель пояснює особливості будови шкірочки листка, демонструючи при цьому таблиці, звертаючи увагу на форму клітин, товщину їхніх оболонок, щільність прилягання клітин одна до одної, будову продихів. Після цього вчитель організовує пошукове спостереження шкірки під мікроскопом. За завданням вчителя школярі самостійно готують мікропрепарати шкірки з нижнього боку листка, розглядають його під мікроскопом, знаходять продихи, підраховують їхню кількість і описують особливості будови, знаходять безбарвні клітини, визначають їхню форму і будову, замальовують їх, роблять висновки.

Таким чином, побудова навчального процесу на принципах розвиткового навчання Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова – це шлях формування не лише мислячої людини, але й особистості, яка здатна адаптуватися в сучасному світі. Всі основні характеристики розвиткового навчання – зміст, методи, тип навчальної активності учнів, особливості взаємодії між учасниками навчального процесу і характер взаємин між ними, форма організації навчального процесу і комунікації в ньому – взаємопов'язані та, в підсумку, обумовлені метою розвиткового навчання, яке може бути втілене лише як цілісна система в сукупності усіх своїх компонентів.

Альберт ГРИГОРОВ,
методист біології
кафедри природничої освіти

ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ у 2014–2015 н. р.

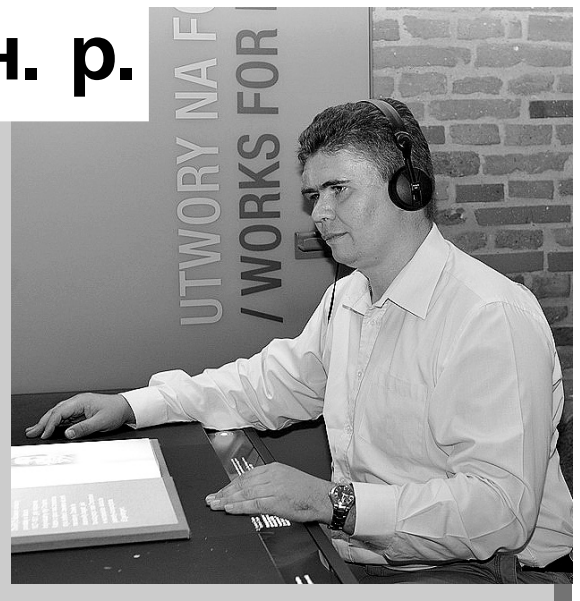

Пріоритетною метою вивчення географії в основній школі є формування у школярів географічної картини світу. Загальноосвітня цінність географії в тому, що вона формує світоглядне розуміння природи Землі, її географічної оболонки як природного та природно-техногенного середовища, в якому існує людина. Шкільна географічна освіта спрямована на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню і розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях, що відбуваються в державі та світі.

Географія є не лише джерелом нових знань про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до довкілля, адекватної поведінки в ньому.

Географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних завдань:

– засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, розміщення та взаємозв'язки природи, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їхніх частин у відповідності з природними та соціально-економічними чинниками; природу, населення і господарство України, суспільну географію світу; природокористування та довкілля;

– оволодіння вміннями використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні технології для пошуку, інтерпретації та демонстрації різних географічних даних і формування в учнів на цій основі однієї з ключових компетенцій – інформаційної; застосування географічних знань для пояснення та оцінки географічних процесів і явищ;

– розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного набуття нових знань із географії;

– формування здатності та готовності використовувати географічні знання і вміння у повсякденному житті для адекватної соціально-відповідальної поведінки в довкіллі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини;

– вирішення конкретних практичних завдань;

– виховання екологічної культури, любові до свого народу, рідного краю й Вітчизни, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу.

Кожний урок географії, різноманітна позакласна і позашкільна робота школярів під керівництвом учителя мають допомогти учням набути знання, уміння та навички, які вони зможуть використовувати в дорослому житті. Закони, закономірності, явища природи, ситуації та події з життя суспільства вчитель географії має пояснити, розкрити, відтворити і мотивувати під час навчання учнів. Разом із ними він аналізує, порівнює, виявляє спільність і відмінність, узагальнює, дає змогу зробити логічний висновок, пояснити причинно-наслідкові зв'язки, розкрити суть поняття і зміст основних термінів. Тому, готуючись до уроку, учитель визначає не тільки навчально-пізнавальну і виховну мету, а й розвитку, зазначаючи шляхи та способи її досягнення. Особливу увагу слід надавати вибору методів навчання, що розвиватимуть пізнавальну самостійність учнів. Багаторічні спостереження засвідчують, що реалізації ідей розвиткового навчання сприяє діяльність, під час якої учні залучаються до активного засвоєння знань, застосовують засвоєне в нових ситуаціях, набувають нові способи виконання навчальних завдань, формують свої уміння і навички.

Уроки географії мають показати практичне значення цієї науки в житті людини. Сьогодні одним із головних завдань фізичної та економічної географії є передбачення змін у природі, які можуть відбутися внаслідок стихійних лих і нераціональної господарської діяльності людини.

Суттєву допомогу вчителям для підвищення фахового рівня та у підготовці до уроків із географії надають зошити для практичних робіт авт.: В.І. Кудирко і А.В. Скоробогатов (видавництво ТОВ «Інновація»). Також рекомендуємо використовувати матеріали із сайтів Інтернета.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Сучасне суспільство, ринок праці, соціальні зміни потребують відповідних механізмів навчання та виховання обізнаної, економічно грамотної, мобільної та здатної до активної діяльності в сучасному соціально-економічному просторі молоді, нових підходів і знань, що сприяють формуванню свідомого, готового до нових викликів громадянина, здатного жити і діяти в сучасному світі, що швидко змінюється.

Саме тому сьогодні дуже велика увага надається економічній освіті і вихованню учнів як старших класів, так і учнів початкової і середньої школи, формуванню економічної культури у процесі безперервного економічного навчання, використанню міжпредметних зв'язків економіки з іншими базовими дисциплінами, змісту, організації та методиці – як теоретичної економічної підготовки учнів, так і практичної.

Первинні економічні вміння, перші уявлення про потреби і можливості їх задоволення виникають ще в дітей дошкільного віку. Економічне виховання починається в сім'ї: її життєвий лад дає перші уявлення про гроші, зарплату, саме тут виникає етичне розуміння економічних категорій. Психологи вважають, що характер залучення дитини до економічної підсистеми сім'ї формує економічну самосвідомість, уявлення про себе як активного суб'єкта. Саме тут відбувається поділ людей на підприємців і майбутніх найманих працівників. Основними формами роботи є розвиткові ігри та інтеграція до інших видів діяльності – формування логіко-математичної компетентності, художньо-продуктивна діяльність, соціально-моральне виховання.

Метою економічної освіти в початкових класах є формування економічно компетентної та соціально-адаптованої дитини. Вивчення економічних явищ має бути пов'язане з віковими особливостями цієї групи, здатністю дітей сприймати конкретні поняття, тобто спиратися на конкретне мислення, враховуючи дитячий життєвий економічний досвід. Вивчення основ економічних знань на цьому рівні відбувається через гру, малюнок, екскурсію, економічні загадки та прості завдання. Діти молодшого віку можуть засвоїти такі категорії: добробут і його залежність від якості праці, вимір витрат, робочий час, організація робочого місця, раціональні прийоми організації праці, значення природних багатств для людини, елементарні уявлення про види власності, сімейні доходи і витрати, способи заробляння грошей, виробництво; про торгівлю, ринок, ціну, гроші, банк тощо.

Основними завданнями економічної освіти в середній ланці є:

а) у сфері навчання – засвоєння учнями систематизованих економічних знань, умінь і навичок економічної діяльності; формування економічної свідомості, світогляду, поглядів і переконань; розвиток економічного мислення;

б) у сфері самопізнання – осмислення свого індивідуального економічного потенціалу, формування стійких навичок свідомої економічної поведінки і мислення, позитивних особистих рис, вироблення активної життєвої позиції;

в) у сфері мотивації – розвиток пізнавального інтересу до проблем економіки, постійної потреби в економічних знаннях, соціальна адаптація дитини.

Міністерство освіти і науки України у співпраці з Національним банком України (НБУ) та Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) почало впровадження дослідно-експериментального освітнього проекту з підвищення рівня фінансової грамотності української молоді. Пілотний курс «Фінансова грамотність» викладатиметься в загальноосвітніх навчальних закладах України для учнів 10-х класів.

Навчальні матеріали для нового курсу (навчальна програма, підручник і робочий зошит для учня, а також навчальний посібник для вчителя) розроблені Університетом банківської справи НБУ та Проектом USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP) і затверджені МОН України. У Дніпропетровській області цей курс впроваджують 75 загальноосвітніх навчальних закладів.

Метою викладання курсу «Фінансова грамотність» є забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань, зокрема здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, а також розрахунок вартості надання індивідуальних фінансових послуг – страхування, кредитування для великої купівлі та електронних карток. Курс також навчає фінансовій відповідальності (сплата податків, повернення кредиту) і правам споживачів.

Програма курсу має чотири основні блоки: «Власні фінанси», «Заощадження та інвестування», «Кредитування та запозичення», «Планування власного та сімейного бюджету»; складається із 30 уроків.

МОН України затвердило викладання цього курсу в школах на експериментальній основі як факультативний предмет на наступні сім років.

Суттєву допомогу вчителям для підвищення фахового рівня та у підготовці до уроків із економіки надають зошити для практичних робіт (авт. А.В. Скоробогатова, видавництво ТОВ «Інновація»). Також рекомендуємо використовувати матеріали із сайтів Інтернету.

Андрій СКОРОБОГАТОВ, старший викладач кафедри природничої освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ

Інклюзивна освіта спонукає школу створювати всі необхідні умови для того, щоб кожна дитина мала змогу отримувати корисні та потрібні знання.
Мері Фолвей і Крістін Дживнер

«Школа має знаходити шляхи, які б забезпечували успішне навчання всіх дітей. Основний принцип створення інклюзивної школи той, що всі діти мають навчатися разом, якщо це можливо, попри певні труднощі чи відмінності між ними. Інклюзивні школи мають визнавати різноманітні потреби своїх учнів, зважати на них через узгодження різних темпів навчання, а також забезпечувати якісну освіту для всіх завдяки розробці відповідних навчальних планів, запровадженню організаційних заходів, розробці стратегій викладання, використанню ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами».
(Саламанська Декларація. Програма дій)

Інклюзія – це дуже широка концепція, і тому не можна ототожнювати її лише з направленням дитини до звичайного навчальний закладу разом з однолітками, які мають типовий розвиток. Інклюзія передбачає повноцінну участь дитини в житті учнівського колективу, залучення її до навчального процесу, позитивне ставлення та сприйняття. Запровадження такого підходу до освіти потребує планування, підготовки та різноманітної підтримки.

Важлива умова успішності інтеграційних процесів – **формування у педагогічних працівників ставлення до інклюзії як до закономірного та прогресивного етапу в розвитку системи освіти,** чому також сприяє чітка та послідовна позиція директора школи.

Зокрема необхідні:

• постійна підтримка інноваційної діяльності вчителя, сприяння освіті та самоосвіті педагогів;

• поліпшення умов роботи вчителя в інклюзивному класі, створення умов для індивідуального навчання;

• розроблення довготермінових планів і визначення перспективних тенденцій щодо впровадження й поширення інклюзивної освіти.

Вчитель має відчувати, що в результатах справи, якою він займається, зацікавлені інші педагоги, директор і його заступники, батьки, громада, держава.

Учителям, вихователям та асистентам доцільно урізноманітнити й розширити перелік критеріїв оцінювання досягнень дітей з особливими потребами. Зокрема, поряд із традиційними, орієнтованими на об'єктивні кількісно-якісні показники виконання роботи, завдання, доцільно застосовувати й суб'єктивні: старанність дитини, її готовність до роботи над удосконаленням завдання, мотивацію, добрі наміри тощо. Важливо бачити навіть незначний поступ своїх вихованців в оволодінні основами наук і постійно фіксувати це у вербальному та невербальному визнанні (оцінках). Підтримка, справедлива оцінка найменших досягнень дитини з особливими потребами та шанобливе ставлення до всіх дітей сприятиме не лише формуванню у кожної дитини ціннісного ставлення до себе, а й безперечно вплине на якість виконання завдання. У таких умовах дитина отримує додаткові позитивні стимули до успішної праці. Атмосфера приязні, визнання з боку дорослого опосередковує систему міжособистих стосунків між дітьми, сприяє розвиткові симпатії та прихильності між ними.

У процесі організації інклюзивної освіти іноді складно залучити батьків дітей з особливими потребами до співпраці. Це пояснюється тим, що такі родини тривалий час не одержували допомоги, моральної підтримки з боку громадських організацій і держави. Педагоги стикаються з пасивною позицією родини, недовірою. Потрібен час для формування нової системи цінностей і позитивних настанов. Спочатку потрібно прийняти будь-яку позицію та поведінку батьків, з розумінням поставитися до їхніх почуттів, бути терплячими та поступово переводити взаємини на рівень партнерства, яке передбачає діалог, аргументацію, обговорення, рівність усіх сторін. Потрібно бути готовим сприйняти інші погляди; в складних ситуаціях вибирати той варіант, який буде корисним для дитини та її психічного і фізичного здоров'я.

Оскільки діти з особливими потребами мають багато специфічних потреб, важливо, щоб над їх задоволенням працювала група фахівців різного профілю. Одна людина не може займатися питаннями когнітивного, моторного, соціального, комунікативного розвитку дитини, її лікуванням, харчуванням тощо. Це може зробити лише команда відповідних фахівців, які активно співпрацюють та обмінюються знаннями й інформацією. Безумовно, членами цієї команди мають бути батьки, оскільки вони грають у житті дітей надзвичайно важливу роль.

Справді високоякісні програми можуть бути створені лише за умови активної співпраці педагогів, батьків і фахівців.

Командна робота є запорукою успіху інклюзивної програми.

Наукові дослідження свідчать про те, що при командній роботі рішення більш обґрунтовані та якісні, а наслідки діяльності кращі, ніж у разі самостійної роботи окремих членів команди. Важливим фактором, безперечно, є командний дух і почуття приналежності, які сприяють плідній співпраці.

В умовах загальноосвітнього закладу з інклюзивним навчанням одним із суттєвих завдань є створення додаткових необхідних умов, забезпечення підтримки та супроводу дітей з особливими потребами.

Така підтримка передбачає два **основні напрямки,** важливі в контексті співпраці фахівців загальної та спеціальної освіти:

– зміна підходів (застосування спеціальних методик, адаптація методів і засобів викладання) у навчально-виховному процесі для задоволення освітніх потреб усіх дітей, в тому числі – з особливими потребами;

– забезпечення психолого-педагогічного, корекційно-розвиткового супроводу дітей з особливими потребами, що здійснюють відповідні фахівці (фахівці спеціальної освіти, психологи).

Щодо першого напрямку можна визначити такі етапи організації роботи:

1) створення у навчальному закладі консультаційно-педагогічної групи (працівники, причетні до організації інклюзії в навчальному закладі, батьки), яка ухвалює рішення про залучення за потреби фахівців спеціальних навчальних закладів, реабілітаційних центрів, установ медичного профілю;

2) організація роботи консультаційно-педагогічної групи, в межах якої фахівці спеціальної освіти:

– надають консультативно-методичну допомогу педагогам, які працюють з дітьми з особливими потребами, а також з батьками;

– беруть участь у розробці індивідуальних навчальних планів (ІНП) на етапі оцінювання психофізичного стану розвитку дитини, визначення і погодження аспектів навчання, що потребують застосування спеціальних методик, певної адаптації завдань, модифікації класного довкілля, створення особливого графіка навчального навантаження тощо; визначення довготермінової мети та короткотермінових завдань, критеріїв оцінювання, планів роботи для кожного попередньо узгодженого аспекту;

– на основі спостережень та узагальнення результатів роботи на кожному етапі реалізації ІНП розробляють рекомендації, беруть участь у чергових і позачергових засіданнях консультаційно-педагогічної групи закладу (частота професійних контактів залежить від потреби);

3) заміна з урахуванням консультацій фахівців-дефектологів педагогами (вчителем і асистентом учителя) практики роботи у класі – модифікація методів і прийомів викладання, адаптація навчальних завдань, використання сучасних підходів, методик, технологій тощо, які сприяють залученню учнів з особливими потребами до різних видів діяльності, підвищують ефективність засвоєння ними навчального матеріалу.

Необхідно зазначити: перший напрям щодо зміни педагогом підходів до здійснення навчально-виховного процесу як результат співробітництва фахівців загальної та спеціальної освіти передбачає, насамперед, підтримку педагога (опосередкований вплив на учня). Другий напрям стосується реалізації психолого-педагогічного, корекційно-розвиткового супроводу учня з особливими потребами.

Щодо другого напрямку можна виокремити певні етапи:

1) визначення і погодження на засіданні консультаційно-педагогічної групи необхідних супровідних послуг для конкретної дитини з особливими потребами (додаткових і розвиткових занять), які надають фахівці спеціальної освіти;

2) оцінка можливостей навчального закладу щодо проведення додаткових і розвиткових занять (логопедом, психологом, іншими фахівцями) завдяки ресурсам закладу; визначення необхідності залучення ресурсів і фахівців зовні, аби забезпечити супровідні послуги, які, насамперед, потребують відповідного середовища (наприклад, заняття, де використовують спеціальну апаратуру, обладнання тощо);

3) організація співпраці навчального закладу зі спеціальними навчальними закладами, реабілітаційними центрами, установами медичного профілю тощо. Зокрема, звернення до органів управління освітою, ресурсних консультаційних служб, в тому числі – ПМПК щодо сприяння в організації співпраці зі спеціальними навчальними закладами певного профілю – для дітей з порушеннями зору, слуху тощо; навчально-реабілітаційними центрами, медичними установами, які можуть забезпечити необхідні супровідні послуги; укладання угод з відповідними закладами (формування об'єднань навчальних закладів, що підтримують інклюзію, залучення персоналу і ресурсів, спільне проведення заходів тощо);

4) узгодження супровідних послуг (додаткових і розвиткових занять тощо) та загального навчально-виховного процесу (зміни у розкладі, навчальному плані, визначення місця проведення: на базі основного закладу чи в умовах інших інституцій).

Враховуючи досвід роботи закладів з інклюзивним навчанням, в тому числі – зарубіжний, слід зазначити: кращий варіант – проведення розвиткових занять для дітей з особливими потребами на базі основного закладу, в якому дитина навчається. Це створює сприятливі умови для адаптації навчального середовища.

На основі зарубіжного та вітчизняного досвіду впровадження інклюзії можна говорити про відчутні успіхи у створенні команди фахівців та батьків, які спільно вирішують нагальні питання.

Визначення оптимальних шляхів і засобів запровадження інклюзивного навчання необхідно ґрунтувати на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Людмила ФЕДОРЧЕНКО,
завідувач відділу
спеціальної педагогіки
Яна ПОЛУПАНОВА,
методист навчально-
методичної лабораторії
інклюзивної освіти кафедри
корекційної педагогіки

КРЕАТИВНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

Суттєві, стрімкі та неминучі перетворення, що відбуваються в усіх структурах сучасної цивілізації: потужний розвиток техніки, технологічних знань, насиченість інформаційного простору, розвиток науки, культури – зумовлюють постійні зміни у технологічній освіті учнів. В епоху науково-технічного прогресу проявляється невідповідність між знаннями і вміннями, засвоєними педагогом під час оволодіння професією в навчальному закладі і сучасними потребами; швидке старіння знань, обумовлене бурхливим зростанням обсягу загальнонаукових і спеціальних знань.

Зовнішній світ, змінюючись якісно, потребує людини нової формації. Важливою умовою успішної життєдіяльності людини у технологічно насиченому світі, швидкого опанування продуктивними технологіями, сучасними професіями, становлення фахівця з новими функціональними можливостями, майстра у будь-якій галузі стає технологічна освіченість креативної особистості.

Шляхами формування якісно нової людини є не лише набуття знань, практичних умінь і навичок (що переважало у традиційному трудовому навчанні учнів загальноосвітніх навчальних закладів), – хоча це важливі елементи освіти, її основа, каркас, – а й використання інноваційних технологій перетворення, розвиток техніко-технологічного світогляду, творчих можливостей, особистих якостей, необхідних для осмислення майбутнього вибору професії та побудови свого життєвого шляху.

Тенденції розвитку технологічної освіти спрямовані на формування креативної особистості, здатної до самостійної творчої діяльності. Потреба в активному, талановитому, креативному вчителеві існувала завжди, але особливо гостро вона виявилася на сучасному етапі, в період оновлення, перебудови системи освіти. Д. Бєлухін зауважує, що рецептурна педагогіка у вигляді «що і як потрібно робити, якщо…» – це нині нонсенс, безглуздя. Отже, вчитель має опанувати креативною культурою.

Творча діяльність і культура – це процес створення цінностей, норм, предметного і духовного світу, осмислення дійсності й одночасно – опанування культурною спадщиною. Перебувати в культурі – це спілкуватися з минулим і майбутнім, підноситися над своїм обмеженим буттям, перетворюючи багатства історії людства у внутрішнє багатство особистості. Маючи креативну культуру, педагог задовольняє свої потреби у конструюванні, відкритті нових перспектив професійної діяльності та подальшій самореалізації і водночас створює оптимальні умови для самореалізації учня, підвищує якість усього освітнього процесу і, таким чином, сприяє особистісному розвитку всіх учасників освітньої взаємодії: педагога і учня. Цінність креативної культури в тому, що її основою є самоорганізуюча активність, здатна задовольняти потреби особистості у творчому розвитку та саморозвитку, що стає невід'ємним атрибутом сучасності.

Отже, особливої ваги набуває оволодіння вчителем технологією професійного зростання та спрямованість на формування в учнів нових цінностей, цілей, потреб, інтересів, мотивів, здібностей до самовдосконалення. Слід додати, що, окрім функції навчання, посилюється вага функцій виховання і розвитку учня. Забезпечення комплексного виконання вчителем усіх функцій у педагогічному процесі потребує неабияких зусиль, здібностей, системного мислення, інноваційних підходів, методів, прийомів до викладання предмета, творчого підходу. Свідомість учителя має вийти за межі майстерні, і навіть – навчальної програми, допомогти виявити нові можливості технологічної освіти, а також здібності вчителя; бачити, відчувати інновації, бути готовим до них та користуватися ними.

До складу основних компонентів креативної культури вчителя технології входять: знання закономірностей та етапів розвитку творчої діяльності; володіння методиками, стратегією і тактикою розвитку креативної культури особистості; внесення «свого авторства» до професійної діяльності; готовність до професійно-інноваційної діяльності, включення до предметно-перетворювальної діяльності елементів творчості.

Отже, креативна культура вчителя технології – це багатогранна система психолого-педагогічних якостей, що у щодалі більшому обсязі людських можливостей відповідає властивостям культурно-технологічного середовища, інноваційним тенденціям розвитку освітньої галузі «Технологія» та забезпечує високу продуктивність творчо-перетворювальної професійно-педагогічної діяльності.

Важливим чинником у вирішенні нових завдань технологічної освіти учнів є сформованість інноваційних педагогічних здібностей вчителя, технологічного та професійно-педагогічного світогляду на основі наукових уявлень про цілісність і закономірності розвитку сучасної картини світу.

Специфіка технологічної освіти виявляється не лише шляхом безпосередньої практичної перетворювальної діяльності учнів, оволодіння новими способами і прийомами роботи з матеріалами, інструментами, – але й у творчому підході до виготовлення виробів, усвідомленні можливостей встановлення нових зв'язків між елементами світу, сформованості ціннісного ставлення людини до нього.

Великий потенціал розвитку креативної культури вчителя містить інтегративний принцип побудови змісту технологічної освіти, що об'єднує різні системи наукової інформації. Інтеграція педагогічних функцій освіти і наукових знань передбачає нове структурування вчителем навчальної інформації, використання принципово нових педагогічних технологій.

По-справжньому реалізувати свою творчість вчитель може тільки у діяльності, у взаємодії з учнями, колегами, активній участі в педагогічних заходах. Незвичайним для творчих вчителів трудового навчання був 2013-2014 н. р. **обласний конкурс професійної майстерності** у грудні 2013 та січні 2014 року став творчим змаганням справжніх фахівців своєї справи. Основною метою Конкурсу є створення умов для професійного спілкування, обміну творчими ідеями; виявлення оригінального педагогічного досвіду, що сприяє підвищенню якості технологічної освіти школярів, індивідуальних рис професійного зростання вчителя.

Відбірковий (перший) етап обласного туру Конкурсу передбачав різні види випробувань, що складались із:

1) вивчення та оцінки інтернет-ресурсу учасників. На жаль, вчителі ще недостатньо уміють створювати власні блоги, розміщувати матеріали в Інтернеті;

2) як зазначили самі учасники, виконання тестових завдань також було непростою справою, адже уміння вчителя продукувати власне слово, думку є критерієм його креативності, професіоналізму. Найкраще виконали завдання Рита Риспанбеківна Пехотинська, учитель СЗШ № 5 ім. Г. Романової Дніпродзержинська та Лілія Іванівна Аліфанова, вчитель спеціалізованої СЗШ № 22 з поглибленим вивченням іноземної мови Дніпропетровська;

3) співбесіда з учителями виявила вміння вчителів обстоювати свої думки, доводити актуальність їхнього досвіду тощо.

У фінальному етапі обласного Конкурсу іспитом першого дня стали «Самопрезентація», «Майстер-клас» і «Презентація власного педагогічного досвіду». Головним було представлення вчителем актуальності системи роботи, показ її місця і можливостей в загальному підсумку роботи вчителя, взаємозв'язку мети і завдань предмета, демонстрація своїх практичних розробок.

У другий і третій дні конкурсу відбулися відкриті уроки. Саме вони є підтвердженням заявленого конкурсантом передового досвіду, в якому розкривається увесь спектр почуттів, емоцій, інноваційних методів, прийомів, принципів, що використовують вчителі. Під час уроків конкурсанти змогли виявити свою індивідуальність, образність, майстерність, свою харизму, силу характеру. Усі уроки трудового навчання були яскравими, засвідчили ретельну підготовку вчителів, їхню високу професійну культуру, ерудицію. Уміння вчителів застосовувати під час уроку інтерактивні методи навчання, мультимедійні засоби свідчать про рівень інформаційної та комунікативної культури.

Підсумовуючи свої результати, учасники в анкетах зазначили, що Конкурс «Учитель року – 2014» допоміг їм усвідомити свої здобутки, побачити недоліки, оцінити себе іншими очима, збагатити свій педагогічний досвід, стати впевненішими, в чомусь перемогти самих себе. Конкурс був яскравою сторінкою педагогічного життя кожного учасника.

За колективним рішенням журі **переможцем другого туру конкурсу стала Лариса Вікторівна Панасюк,** КЗО «Навчально-виховний комплекс № 139 загальноосвітній навчальний заклад – центр творчості «Дума», Дніпропетровськ.

Лауреати конкурсу:

Наталія Вікторівна Білик, КЗО «Спеціалізована школа № 129 фізико-математичного профілю», Дніпропетровськ (ІІ місце);

Тетяна Вікторівна Маліна, Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 32 (ІІІ місце).

На майбутнє побажаємо вчителям подавати на Конкурс більше авторських напрацювань, демонструвати досвід з погляду його унікальності, актуальності і новизни, розширювати горизонти технологічного та педагогічного світогляду, відходити від стереотипів репродуктивної педагогіки, бути готовим до постійного творчого пошуку, що надає діяльності вчителя новий сенс.

Успіхів, вам колеги, і нових здобутків у наступному навчальному році.

Ірина КОВАЛЬЧУК,
завідувач навчально-методичної лабораторії охорони праці та трудового навчання, старший викладач кафедри природничої освіти

1 • 75 років тому (1939 р.) у с. Червонопартизанському Царичанського району народився **Володимир Андрійович Глущенко**, художник, майстер петриківського розпису, заслужений майстер народної творчості України.

10 • 80 років тому (1934 р.) до Дніпропетровська прибула група дослідників Північного полюсу – челюскінців, серед яких були видатні земляки – вчений-гідробіолог Петро Ширшов і художник Федір Решетников.

• 70 років тому (1944 р.) народився **Олександр Маркович Квітка**, художник. Працював у галузі станкової графіки.

13 • 225 року тому (1789 р.) у слободі Спаській (сучасне село Новомосковського району) освячено новозбудовану дерев'яну Вознесенську церкву.

• 215 років тому (1799 р.) у слободі Одинківка (нині – в межах Дніпропетровська) освячено новозбудовану дерев'яну Свято-Покровську церкву.

14 • 180 років тому (1834 р.) народився **Микола Олександрович Корф**, педагог, діяч освіти на Катеринославщині, організатор земських шкіл. Помер 13 листопада 1883 р.

18 • 50 років тому (1964 р.) у Дніпропетровську відкрито меморіальний будинок-музей Д.І. Яворницького.

20 • 65 років тому (1949 р.) у Дніпропетровську народився **Олександр Олексійович Косенко**, художник-ювелір.

22 • 70 років тому (1944 р.) у Дніпропетровську засновано Південний машинобудівний завод. (до 1951 р. – Дніпропетровський автомобільний завод).

27 • 220 років тому (1794 р.) у слободі Лоцманській Кам'янці освячено новозбудовану дерев'яну церкву на честь святого Миколая.

30 • 70 років тому (1944 р.) у Дніпропетровську народився **Анатолій Іванович Пирожевський**, художник. Відомий в галузі станкової графіки.

31 • 145 років тому (1869 р.) народився **Володимир Олександрович Гуськов**, вчений у галузі гірничої справи, професор Дніпропетровського гірничого інституту. Помер 1951 р.

У цьому місяці

130 років тому (1884 р.) стали до ладу Головні паровозоремонтні майстерні Катеринінської залізниці. Нині – Дніпропетровський державний тепловозоремонтний завод.

55 років тому (1959 р.) створена Дніпропетровська геофізична експедиція, нині – Дніпропетровська геофізична експедиція «Дніпрогеофізика».

Календар підготувала Ярина ГОЛУБ, завідувачка краєзнавчого відділу обласної універсальної наукової бібліотеки

САЙТ ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО»: gdjerelo.jimdo.com

ЗАСНОВНИК ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» — ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

Редакційна колегія:
В.М. ВАСИЛИНЕНКО, О.І. ДЕМЧИК, В.Г. ДОЛГОПОЛИЙ, С.Г. КРАМАРЕНКО, М.І. РОМАНЕНКО, В.Г. СЕРЕДНЯ

Головний редактор З.В. МАРЧИШИНА
Заступник редактора Є.А. ШУЛЬГА
Фотокори Г.Г. та А.Г. КРЮЧЕНКИ. **Дизайн і верстка** Н.О. АНТОНЕНКО

Газету надруковано в друкарні ПП «Ліра М», 49038, Дніпропетровськ, просп. Воронцова, 73, тел. (056) 721-92-60. Ціна договірна. Передплатний індекс 40620.

Свідоцтво про реєстрацію ДП № 66 від 13.12.1993.
Формат А 3. Друк офсетний.
Обсяг 1,6 ум. др. арк.

Адреса редакції: 49006, Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70, к. 216. Телефон/факс: 732-47-61, 732-48-48.
E-mail: GDjerelo@yandex.ru